

**O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

**QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH
TA'LIM FAKULTETI**

**MAKTABGACHA TA'LIM
KAFEDRASI**

**BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA
IJODIY FAOLIYATGA O'RGATISH
FANIDAN**

O'QUV-USLUBIY MAJMUA

QARSHI – 2019 y

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASIDA SAXNALASHTIRISH FAOLIYATI.

1-mavzu.Maktabgacha ta'lim muassasasida saxnalashtirish faoliyati.

Reja;

1.Maktabgacha ta'lim muassasasida saxnalashtirish faoliyatining asosiy maqsadi

2.Teatr - saxnalashtirish faoliyatining shakllari.

3.Teatr - saxnalashtirish faoliyati prinsiplari

Teatr bola uchun katta ahamiyatga ega, bolalar u bilan uchrashuvni sabrsizlik bilan kutadi.Teatr hamma (yoki deyarli hamma) narsaga qodir. U mo'jiza yaratadi: quvontiradi, o'rgatadi, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, ularning xulqini korrektsiyalaydi, emotsional namoyon bo'lishiga ko'maklashadi, bolalarning nutqi, notiqlik qobiliyatlarini rivojlantiradi, o'ziga ishonchini oshiradi, omma oldida chiqish ko'nikmalarini egallashida yordam beradi.

Teatr san'ati bola shaxsining har tomonlama rivojlanishiga ko'maklashadi. Teatr san'ati bilan kun sayin muloqot qilib borar ekan, bolalar bir-biriga nisbatan toqatli, kelishuvchan, og'ir-bosiq bo'lib, o'zini tartibga solib oladi. Teatr maktabgacha yoshdagi bolalarning his-tuyg'ulari va kayfiyati (ruhiyati) ga kuchli emotsional ta'sir o'tkazadi, ularning fikrlash doirasini kengaytirib, nutqini boyitadi, axloqiy-ma'naviy tasavvurini shakllantiradi, aqliy tasavvurlarini rivojlantiradi, intellektual qobiliyatlarini oshiradi.

Teatr bolani ma'naviy tarbiyalaydi. Teatr – sehrli olam, unda bola o'ynab, quvonadi, o'ynab atrof olamni o'rganadi, ya'ni uning emotsional olami boyiydi. Bolada ijodga e'tibor, qiziqish, intilishning namoyon bo'lishi uning ta'surotlarini yangilaydigan emotsional undovlarni talab qiladi. Bu borada teatrlashtirish faoliyatining juda katta ijobiy ahamiyatini alohida ta'kidlash mumkin. Pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil qilingan bu kabi faoliyat bola hayotiga yangi qimmatli mazmun olib kiradi, quvonch hissini uyg'otadi, barcha kuch va qobiliyatlari, jumladan nutqiy rivojlanish qobiliyatlarini faoliyatga safarbar qilishga undaydi.

Hamma bolalar spektakllarni yaxshi ko'radi. Ularga nafaqat tomosha qilish, balki artist bo'lish yoqadi. Teatr san'ati bolalarga yaqin va tushunarli, chunki uning asosida o'yin yotadi. Teatrda o'ynash va bolalar o'yini aynan bir xil shartlilikdan kelib chiqadi va o'zida voqelikni har bir inson ko'ra oladigan va ifodalay oladigan darajada fokuslaydi.

Bolalarda o'yinga bo'lgan ehtiyoj, shubhasiz, katta va u juda erta namoyon bo'ladi. Ikki-uch yoshidayoq kichkintoylar sakrayotgan quyuncha va ona tovuqqa ergashayotgan jo'jachalarni tasvirlaydi. Ular jon-dili bilan kuchukcha,

mushukcha, uloqchalar qiyofasiga kiradi. Ular imitatsiyalash va taqlidiy harakatlarni bajaradi, bu harakatlar hamisha rejali, ammo favqulodda boy va shu sababli o'zida katta emotsional quvvatni jamlaydi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida teatrlashtirilgan faoliyatning asosiy vazifalari:

1. Teatrlashtirilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faolligi uchun sharoit yaratish.

2. Bolalarni teatr madaniyatiga oshno qilish.

3. Pedagogik jarayonda teatrlashtirilgan va boshqa faoliyat turlari o'zaro aloqadorligi uchun sharoit yaratish.

4. Bolalar va kattalarning hamkorlikdagi teatrlashtirilgan faoliyati (bolalar, otalar, xodimlar ishtirokida birgalikda spektakllar qo'yish; katta guruh bolalarining kichik tarbiyalanuvchilar oldida chiqishlarini tashkil qilish va h.k.).

Teatrlashtirilgan o'yinlar bolalarni hamma vaqt o'ziga jalb qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinga jon-dili bilan kirishadi: qo'g'irchoqlarning savollariga javob beradi, ularning iltimoslarini bajaradi, maslahatlar beradi, u yoki bu obrazga "kiradi". Kichkintoylar personajlar bilan birga kuladi, ular bilan birga qayg'uradi, ularni xavf-xatardan ogoh qilishga intiladi, sevgan qahramonining muvaffaqiyatsizligidan birga ko'z yoshi to'kadi, hamma vaqt unga yordamga tayyor turadi.

Teatrlashtirilgan o'yinlarda qatnashib, bolalar atrof olam: obrazlar, ranglar (bo'yoqlar), tovushlar bilan tanishadi. Teatrlashtirilgan o'yinlarning bola shaxsiga katta va har tomonlama ta'siri undan kuchli pedagogik vosita sifatida, ortiqcha majburlashsiz, foydalanish imkonini beradi, chunki kichkintoy o'yin vaqtida o'zini erkin his qiladi.

Teatr-o'yin faoliyati shakllari xilma-xil: qo'g'irchoq teatri o'zining barcha turlari bilan. Teatr-o'yin faoliyati bolalarni badiiy tarbiyalash, estetik rivojlantirishga ko'maklashadi, ularni yangi taassurotlar bilan boyitadi, avval egallagan bilimlarini mustahkamlaydi, faollashtiradi, tashabbuskorligi, nutqi, badiiy didini rivojlantiradi. Faoliyat tasavvur uchun boy oziqa beradi. Bolalar atrof olamdan boy taassurot oladi va uni jonli o'yin harakatlari va obrazlarda gavdalantirishga intiladi.

Dramatizatsiya bolalar ijodining keng tarqalgan turi bo'lib, xilma-xil ko'rinishda: insho, improvizatsiyalangan kichik sahnalar ko'rinishida ham, tayyor adabiy materialni instsenirovkalash ko'rinishida ham namoyon bo'ladi. Bolalarni adabiy syujetlarning emotsional ichki boyligi, personajlarning muayyan harakatlari o'ziga tortadi.

Teatr-o'yin faoliyati turlari xilma-xil va har biri o'zicha qiziqarli. Bolalar maqtanchoq xo'rozchani yoki boshqa jonivorlarni o'ynash va o'zini artis sifatida his qilishga qiziqadi.

Teatr faoliyati – bola nutqini rivojlantirish uchun bitmas-tuganmas xazina. She'riy asarlarni "o'ynash"dan ish boshlab, sahnalarga o'tiladi, ishning yuqori cho'qqisi drama (sahna) lashtirish hisoblanadi, bunda bolalar qahramonning xarakterini ochib bergani holda savodli gapirishi lozim. So'zni sahna harakatlari

bilan birlashtirish murakkab, ayniqsa uyatchan bolalar uchun juda murakkab ish sanaladi. Tarbiyachi uchun bevosita ta'limiy faoliyatni amalga oshirish, nutqni rivojlantirish muhim, sahnalar kichik spektakllarga o'xshashi kerak. Bunda tarbiyachi bosh rolni o'ynaydi, bolalar esa artist bo'lishga o'rganadi. Bu jarayonda qo'g'irchoqlar, ayiqchalar va h.k. jonlanadi. Bolalar o'ynaydi, niqoblar kiyadi, turli jonivorlarga aylanadi, o'rmonda bo'ladi, bizni stol-stullar emas, balki ertaklar mamlakati o'rab turadi.

Tomoshaga tayyorgarlik jarayonida ham bolalarning o'zi qatnashadi. Bunda tomoshaning mazmuni, bayram muhitini tashkil qilish masalalari muhokama qilinadi, rollar taqsimlanadi. Bolalar ishtirokchi (artist) bo'lganida ularning faol nutqi namoyon bo'ladi va mashq qildiriladi. Hamma vaqt va hamma sharoitda yaxshi gapirish uchun nafaqat gapirishni bilish, balki omma oldida, notanish tinglovchilardan uyalmasdan gapira olishga odatlanish talab qilinadi.

Boy ichki dunyo egalari, nutqni mukammal egallagan, ammo shu qadar uyatchan, o'ziga ishonmaydigan, omma oldida nutq so'zlashga odatlanmagan kishilar uchraydiki, ikki-uchta notanish kishining borligi ularning lom-mim deyolmay qolishiga sabab bo'ladi. Bunga qarshi kurashish, bolalarda o'zi va o'z kuchiga ishonchni rivojlantirish zarur. Omma oldida nutq so'zlash odatini insonda kichik yoshdan notanish auditoriya oldida nutq so'zlashga o'rgatish yo'li bilan shakllantirish mumkin. Buni teatrlashtirilgan faoliyatda ajoyib tarzda amalga oshirish mumkin. Bola M.T.M.dayoq umum (ko'pchilikning) ishida qatnashayotganini anglab yetishi, ularning xatti-harakati hammada qiziqish uyg'otayotgani, bundan boshqalar manfaatdor ekani, ular hammani qiziqtirishi mumkin va kerak bo'lgan harakatlarni amalga oshirayotganini tushunib yetishi juda muhim. Kichik sahnalarni o'ynab, boshqa qiyofalarga kirib, bolalar nutqini sayqallashtiradi, ularda o'ziga ishonch, topqirlik rivojlanadi, ijod uchun imkoniyatlar ochiladi.

Sovollar;

1. Teatr bola uchun kanday ahamiyatga ega

2. Teatr faoliyati – bola nutqini rivojlantirishda qanday ahamiyatga ega

Tayanch so'zlar;

1. **Dramatizatsiya**- bolalar ijodining keng tarqalgan turi bo'lib, xilma-xil ko'rinishda: insho, improvizatsiyalangan kichik sahnalar ko'rinishida ham, tayyor adabiy materialni instsenirovkalash ko'rinishida ham namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

2. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.

3. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiq" T.: 2010y.

2-mavzu.Maktabgacha ta'lim muassasasida turli yosh guruxlarida saxnalashtirish faoliyatining asosiy vazifalari

1.Maktabgacha ta'lim muassasasida saxnalashtirish faoliyatining ahamiyati.

2.Turli yosh guruxlarda saxnalashtirish faoliyatining vazifalari

Turli yosh davrlarida bolalar bilan ishlash vazifalarini ko'rib chiqamiz.

2-kichik guruh

Bolalarning bu yoshida teatrlashgan rejissorlik o'yinlarining boshlang'ich etaplarini ko'rish mumkin. Jumladan, barmoqlar teatri, qo'g'irchoqlarning stol teatri va h.k. Anglash jarayoni o'z ichiga xalq va mualliflik ertaklari, sherlar, hikoyalar matnlari asosidagi kichik tomoshalarni qamrab oladi («Bu barmoqcha – buvajon...», «Tili-bom», K.Ushinskiy «Xo'rozning oilasi», A.Barto «O'yinchoqlar», V.Suteev «Jo'ja va o'rdakcha»). Bolalar barmoqlar teatri shakllarini kattalar bilan berilgan mavzu bo'yicha improvizatsiya qilishda foydalanadi.

Asosiy vazifalari:

- Qahramonlarni to'g'ri baholash, e'tiborli bo'lish, ijobiy idealni tarbiyalash.
- Teatrlashtirilgan o'yin faoliyatiga kuchli qiziqishni rivojlantirib borish.
- Bolalarning nutq, qo'shiq, mimika, jest, harakat va shu kabi boshqa holatlarni erkin ko'rsata olishlariga erishish.
- O'yin, qo'shiq va raqs san'ati orqali ijodiy obraz va ijro etish ko'nikmalariga erishish.
- Bolalarning narsa va hodisa, tabiat va haqiqat, kelajak va o'tgan zamon, an'nalari va boshqa narsalar haqidagi tushunchalarini kengaytirish
- Bolalarda stol teatri, dramatizatsiya, yerda ijro etiladigan teatr kabi teatrning turli yo'nalishlari haqida tushunchalarini mustahkamlashga yordam berish.
- Bolalar so'z boyligini boyitish, to'g'ri talaffuz etish qoidalariga e'tibor berishlariga erishish.
- Bolalarda o'zlari yaxshi biladigan hikoya, ertaklarni improvizatsiya qilish, mustaqil yoki tarbiyachi ko'magida turli hikoyalar tuzishga yo'naltirish.
- Bolalarda ong, fikrlash, diqqatni shakllantirish.
- Bolalarda o'zini va o'rtoqlarini harakatlarini to'g'ri baholashga o'rgatish.
- Bolalarda turli harakatlarni bajarish, raqs tushish, yorqin obraz yaratish istagini kuchaytirish.
- Rol o'ynash, ya'ni aktyorlik mahoratini ko'rsatish ko'nikmalarini tarbiyalash.
- Qo'shiq, raqs, o'yin improvizatsiyalaridan mustaqil faoliyatda to'g'ri foydalanishga erishish.

O'rta guruh

Bu yoshda o'rta guruhbolalarda teatrlashtirilgan o'yinga nisbatan qiziqishlari kuchayadi. Bolalarning teatrlashtirilgan o'yinga qiziqishlari ortadi. Teatrlashtirilgan o'yin ko'nikmalari bolalarda drammatizatsiyalashgan o'yin haqidagi bilimlarni kengayishi hisobiga amalga oshadi. Bola 4-5 yoshida yumshoq o'yinchoqlar, yog'ochli teatr, konusli taetr, xalq o'yinchoqlari teatri kabi stol teatrining turli ko'rinishlarini o'rganadi. Bolalar «Tulki va turna», «Bo'g'irsoq», «G'ozlar va turnalar» va shu kabi ertaklar asosida qisqa tomoshalar taqdim etishadilar.

Barmoqlar teatri ko'proq mustaqil faoliyatda foydalanilib, ular she'r va kichik ertaklarni barmoqlari yordamida improvizatsiya qilib ko'rsatib berishga harakat qilinadi («Jili u babusi»; S.Mixalkov «Mushukchalar», Zubkova «Мы делили апельсин»).

Asosiy vazifalari:

- Bolalarda teatrlashtirilgan o'yin faoliyatiga kuchli qiziqish uyg'otish.
- Etyud, drammatizatsiya, qo'shiqli va raqsli improvizatsiya jarayonida mukammal obraz yaratishga o'rgatish.
- Atrofdagi narsalar haqidagi tushunchalarini boyitib borish. Narsalarning rangi, holati, kattaligiga ko'ra ajratish ko'nikmalarini rivojlantirish. Bolalarda teatrlashtirilgan o'yin faoliyatida ishtirok etuvchi tomosha qahramonlari haqidagi bilimlarini kengaytirish.
- Bolalar so'z boyligini to'ldirish va faollashtirish. Nutqning intonatsion ifodaliligini shakllantirish. Teatrlashtirilgan o'yin faoliyatida bolalarda suhbat qurish ko'nikmalarini rivojlantirish.
- Qo'g'irchoqlardan to'g'ri foydalanish qoidalarini mustahkamlash.
- Bolalarda qo'g'irchoqlar bilan improvizatsiyalashgan o'yinlarda ishtirok etish istaklarini shakllantirishda davom ettirish.
- Maktabgacha ta'lim muassasasi hodimlari, ota-onalar va bolalar oldida tomosha ko'rsata olish qobiliyatini muntazam ravishda shakllantirish va qo'llab quvvatlab borish.

Katta guruh

Katta guruhlarda ro'y beradigan chuqurlashtirilgan teatrlashtirilgan o'yin ko'nikmalari drammatizatsiyalashtirgan o'yin va teatrlashtirilgan rejissorlik o'yinlarining turli shakllari hisobiga o'rganiladi. Katta guruh tarbiyalanuvchisi bir necha adabiy asardan tashkil topgan improvizatsiya o'yinlari, mustaqil ko'rinishlar qo'yish imkoniyati yaratiladi. Masalan, «A.S.Pushkin ertaklariga sayohat», «Sh.Perro ertaklari qahramonlarining yangi sarguzashtlari» va boshqalar. Bunaday yondashuv bolalarda rejissorlik tajribalarini oshiradi.

Tomosha uchun mavzu va so'zlar murakkablashtiriladi, teatrlashtirilgan o'yin jarayonida hayvonlar haqidagi turli ertaklaridan foydalaniladi («Echki bolalari», «Bo'g'irsoq» va shu kabilar).

Asosiy vazifalari:

- Bolalarda teatrlashtirilgan o'yin faoliyatiga kuchli qiziqish uyg'otish davom ettiriladi.
- Bolalarda badiiy ijro etish ko'nikmalarini shakllantirishda o'yin, qo'shiq, raqs improvizatsiyalaridan foydalangan holda mukammallashtirish.
- Atrofdagi munosabatlarga nisbatan bolalarning tushunchalarini kengaytirish. Guruhda, zalda, maktabgacha ta'lim muassasasi binosiga moslashish ko'nikmalarini mukammallashtirish.
- Bolalarda qo'g'irchoq teatrlarining turlarini ajrata olish va aytib bera olish ko'nikmalarini mustahkamlash.
- Bolalarning lug'at boyligini shakllantirishda davom etish. Nutqning intonatsion ifodaliligini mukammallashtirish. Monologik va dialogik nutq shakllarini rivojlantirish.
- Qo'g'irchoqlar bilan to'g'ri manipulyatsiya qilish, ya'ni to'g'ri yo'naltirish qoidalarini mustahkamlash.
- Bolalarni yakka tartibda yoki guruh bilan birga turli hikoya va ertaklar to'qish va shu asosida improvizatsiyalashgan qo'g'irchoq tomoshalarini tashkil etishga ilhomlantirish.
- Bolalarda ong, fikr, tasavvur, diqqatni rivojlantirish.
- Tomosha qo'g'irchoqlari bilan o'ynash istagini tarbiyalash. Mustaqil faoliyatda qo'shiq, raqs, o'yin improvizatsiyalaridan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirish.
- Bolalarning maktabgacha ta'lim muassasasi bayramlarida, ko'ngil ochar tadbirlarida mashg'ulotlar va mustaqil faoliyat jarayonida olgan o'z bilim va ko'nikmalaridan foydalangan holda faol ishtirok etish ko'nikmalarini qo'llab quvvatlash.

Tayyorlov guruhi

Tayyorlov guruhida o'yin materiali yanada murakkablashadi. Teatrlashgan tomoshalarga teatrlashgan tomosha qo'yish, bolalar operasi, musiqali va ritmik piesalar kiradi. Rus xalq ertaklari, qo'shiqlar, adabiy asarlarni instsenirovka qilish; instsenirovka-o'yinlar: «Oshpaz mushukchalar», muz. Ye. Tilicheevoy.

Asosiy vazifalari:

- Teatr san'ati asosida bolalarda har taraflama ijodiy qobiliyatlarni rivojlanishini mukammallashtirish.
- Badiiy obraz yaratishda o'yin, qo'shiq raqs improvizatsiyalari orqali bolalarda mustaqil ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish.
- Atrofdagi munosabatlarga nisbatan bolalarning tushunchalarini kengaytirishda davom etiladi. Guruhda, zalda, maktabgacha ta'lim muassasasi binosiga moslashish ko'nikmalarini mukammallashtirish. Bolalarda qo'g'irchoq teatrlari haqida tushuncha, ularni farqlay olish ko'nikmalarini kengaytirish.
- Bolalar so'z boyligini yaxshilash va ko'paytirishda davom etish, muntazam lug'at boyligini kengaytirib borish. Nutqning suhbat va monologik shakllarini mukammallashtirish. Muloqotda nutq madaniyatini tarbiyalash.

Qo'g'irchoqlar ishtirokida kichik hikoyalar, ertaklar tuzish ko'nikmalarini yaxshilash.

➤ Qo'g'irchoqlarni to'g'ri manipulyatsiya qilish ko'nikmalari mustahkamlanadi.

➤ Bolalarga ma'lum mashxur ertak qahramonlarining suhbatlarini improvizatsiya qilish ko'nikmalarini yanada mustahkamlash.

➤ Ong, diqqat, fikrlash, tasavvur qilish, his etish ko'nikmalari mukammallashadi.

➤ Bolalarda o'z ruhiyatlarini boshqalarga ulashish, musiqa oxangini turli tana xarakatlari orqali ko'rsatib berish, badiiy o'z-o'ziga ishonish ko'nikmalarini rivojlantirish.

➤ Qo'g'irchoq teatri tomoshalari jarayonida bolalarning yakka va jamoa bilan musiqa asboblari yordamida improvizatsiya qilish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash.

➤ Bolalarning maktabgacha ta'lim muassasasi bayramlarida, ko'ngil ochar tadbirlarida mashg'ulotlar va mustaqil faoliyat jarayonida olgan o'z bilim va ko'nikmalaridan foydalangan holda faol ishtirok etish ko'nikmalarini qo'llab quvvatlash.

Yuqorida aytib o'tilgan holatda tashkil etilgan ta'lim albatta o'z samarasini ko'rsatadi. Teatrlashtirilgan o'yin bolalarda o'zini boshqalar oldida ifoda eta olish, o'zing «Men»ini boshqalarga taqdim eta olish, o'rtoqlari oldida o'z harakatlaridan faxrlanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bolalarning maktabgacha ta'lim muassasasidagi davrlari teatrlashtirilgan o'yin faoliyatining integratsiyalashgan o'yinlar, san'atning turlari hisobiga boyitiladi.

Savollar;

1. Teatrlashtirilgan o'yin bolalarda qanday ko'nikmalarini shakllantiradi

2. Tayyorlov guruhida o'yin materialiga nimalar qo'shiladiadi.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

4. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.

5. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiqa" T.: 2010y.

3-mavzu. Saxnalashtirish faoliyati vositasida bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish

1. Bolalar bilan teatrlashtirilgan faoliyat yo'nalishlari.

2. Teatrlashtirilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faolligini oshirish. Teatrlashtirilgan faoliyat madaniy hordiq faoliyatiga tushiradi va bolalar bilan olib boriladigan faoliyatda ustuvor o'rin egallaydi. U bolalar bilan muloqotning yangi shakllarini realizatsiyalash, har bir bolaga yakka tartibda yondashish, oila

bilan o'zaro hamkorlikning noan'anaviy yo'llarini amalga oshirishga ko'maklashadi.

Bolalar bilan teatrlashtirilgan faoliyat quyidagi yo'nalishlardagi ishni o'z ichiga oladi:

- teatrlashtirilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun sharoit yaratish;

- bolalarning ijrochilik ijodini (turli sahna va postanovkalarda rol o'ynash, mashg'ulotlarda ifodali o'qish va sh.k.) rag'batlantirish;

- bolalarda individual xususiyatlariga muvofiq kattalar va tengdoshlari oldida chiqish vaqtida o'zini erkin tutish qobiliyatini rivojlantirish (jumladan, uyatchan bolalarga bosh rollarni berish, nutqiy qiyinchiliklari bo'lgan bolalarni spektakllarga jalb qilish, har bir bolaning spektakl va boshqa chiqishlarda faol ishtirokini ta'minlash);

- bolalarni (turli personajlarning xarakterli xususiyatlarini, o'zining hissiy kechinmalari, emotsional holatini ifodalashda) mimika, pantomima, ifodali harakat va intonatsiya yordamida improvizatsiyalashga undash;

- bolalarni dramalashtirishning turli vositalari orqali ifodalanadigan personajlarning kayfiyati, emotsional holatini farqlashga o'rgatish (mimika va harakatlar yordamida quvonch, qayg'u, jahl, hayrat va sh.k. ni namoyish qilish va personajning holatini aniqlashni taklif qilish; qo'g'irchoq personajdan foydalanib, boladan aynan bitta jumlani turlicha intonatsiya bilan aytishni so'rash va qolgan bolalardan personajning xarakteri va kayfiyatini topishni so'rash).

Teatrlashtirilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faolligini oshirish bo'yicha vazifalarni hal qilishda ular va ota-onalar bilan ishlarning zarur shakllari belgilangan bo'lib, ular uchta: tashkiliy, amaliy va yakunlovchi bosqichni o'z ichiga oladi.

Tashkiliy bosqichda:

- mavzuga oid metodik adabiyotlar o'rganiladi;
- bolalar bilan teatr haqida suhbat o'tkaziladi;
- "Ijodkor bola qanday bo'ladi?" mavzusida ota-onalar bilan so'rov o'tkaziladi;
- "Ijodkor bola o'zida qaysi fazilatlarni rivojlantiradi?" mavzusida ota-onalar bilan so'rov o'tkaziladi;

- bolalarni teatrlashtirilgan faoliyatga jalb qilish bo'yicha rejalar tahlil qilinadi;
- "Teatrlashtirilgan faoliyat nutqning ifodaliligi vositasi" mavzusida ota-onalar uchun maslahat o'tkaziladi;

- bolalar va ota-onalarning xalq ertaklari bo'yicha ishlangan rasmlar "Ertak huzurida mehmonda" ko'rgazmasida ishtiroki ta'minlanadi.

Amaliy bosqichda quyidagilar amalga oshiriladi:

- bevosita ta'limiy faoliyat. "Kommunikatsiya" sohasi. "—" nomli xalq ertagini sahnalashtirish;

- "Sholg'om", "Bo'g'irsoq" ertaklarini ilk, kichik va o'rta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun, shuningdek, ota-onalar majlisida namoyish qilish;

- bolalar bilan "—" spektaklini tomosha qilish;

- badiiy adabiyotlar mutolaasi va xalq ertaklariga illyustratsiyalarni ko'rib chiqish;

- xalq ertaklari aks ettirilgan audioyozuvlarni tinglash, videomateriallarni tomosha qilish;

- niqob va kostumlardan foydalangan holda "ayyor tulki", "kuchukchalar va mushukchalar" instsenirovkasi;

- "sehrli tovushlar" o'yini;

- mustaqil ijodiy o'yinlar;

- xalq ertaklarini namoyish qilish uchun qo'g'irchoq teatrini tayyorlash.

Ishning yakunlovchi bosqichi:

- bolalarning ijodiy improvizatsiyalash qobiliyatini aniqlash;

- ota-onalar yordamida rivojlantiruvchi muhitni to'ldirish;

- ma'ruza (doklad) shaklida qilingan ish natijalari haqida hisobotni o'z ichiga oladi.

Savollar;

1. Teatrlashtirilgan faoliyatda bolalarning ijodiy faolligini oshirish bo'yicha ota-onalar bilan ishlarning zarur shakllari necha bosqichda olib boriladi.

2. Ishning yakunlovchi bosqichi nimalardan iborat.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

6. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.

7. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustaxonada amaliy mashg'ulot. "Musiq" T.: 2010y.

4-mavzu.Saxnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishining o'ziga xosligi

1. Teatrlashtirilgan o'yin teatrlashtirilgan mashg'ulotning asosi
2. Teatrlashtirilgan faoliyatni rivojlantirish tizimi

Har bir insonning bolaligi rolli o'yinlar asosida o'tadi, u bolada kattalarning hayotiy qonun-qoidalarni anglashni o'rgatadi. Har bir bola o'zi bilganicha o'ynaydi, lekin bu o'yinlar asosan kattalar, sevimli qahramonlardan o'rganib yoki ularga taqlid qilgan holda amalga oshiriladi. Bolalar o'yinlariga improvizatsiya qilingan teatrlashtirilgan tomosha sifatida qarash mumkin. Bolaga o'zini rejissor, aktyor, musiqachi, dekorator holida ko'rish imkoni beriladi. Dekoratsiya va kostumlarni tayyorlash bolada ijodiy va texnik faoliyatni rivojlanishiga turtki bo'ladi. Tomoshani tayyorlash jarayonida ular chizish, yasash, tikish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, oldilarida amalga oshirishlari lozim bo'lgan vazifalarga nisbatan istak, hoxish tuyg'ulari yanada rivojlanadi va ular bundan katta zavq oladilar.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida teatrlashtirilgan faoliyatning barcha yo'nalishlariga katta e'tibor berish lozim va shart, chunki ular,

- jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lish modelini yaratishni;
- milliy va ma'naviy qadriyatlarni singdirib borgan holda bolaning madaniyatini oshirishni;
- bolalar adabiyoti, musiqa, tasviriy san'at, o'zini tutish odobi, milliy an'analar va qadriyatlar bilan yaqindan tanishtirish va bu boradagi qiziqishini muntazam oshirib borishni;
- to'g'ri fikrlash, yaxshilik va yomonlik haqidagi tushunchalarni o'yinlar orqali bolalar ongiga singdirib borishga yordam beradi.

Shuningdek, teatrlashtirilgan faoliyat bolalarning ichki kechinmalari, munosabatlari, emotsional faoliyatining rivojlanishiga ya'ni asar qahramonlariga munosabat bildirish, ularning holatiga kirishga harakat qilish kabi holatlar bilan birga boladagi ijodiy faollikni o'yin, fantaziya, to'qib chiqarish orqali kengaytiradilar.

Teatrlashtirilgan faoliyat bilan bolalar nutqini rivojlantirish uzviy bog'liq bo'lib, qahramonlarning so'zlari, bola nutqi bilan uyg'unlashib uning so'z boyligini orttiradi, nutqining tovush madaniyat mukammalashadi.

Teatrlashtirilgan mashg'ulotlar o'z ichiga ertaklardan lavhalar qo'yish, rasmga qarab rolli suhbatlar tuzish, hayotiy mavzularga oid mustaqil improvizatsiya (o'xshatish) qilish (kulguli voqealar, qiziq hodisalar va hokazo); qo'g'irchoq tomoshalarini ko'rish va uni muhokama qilish, drammatizatsiyalashgan o'yinlar, rolni ijro etish ifodaliligini rivojlantiruvchi mashqlar (verbal va noverbal); bolalarni xissiy rivojlantiruvchi mashqlarni qamrab oladi.

Teatrlashtirilgan faoliyatni to'g'ri yo'lga qo'yish, jamoani to'g'ri yo'naltirishda tarbiyachi katta rol o'ynaydi. Tarbiyachi nafaqat ifodali o'qishi

yoki aytib berishi, balki ko'rish, eshitishi, obrazga kirishi, ya'ni aktyorlik va rejissorlik mahoratlariga ham ega bo'lishi zarur. Aynan shu holat bolalarda teatrlashtirilgan faoliyatga qiziqishni uyg'otishi, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini ijobiy tomonga o'zgarishiga yo'l ochadi. Tarbiyachi o'zining aktyorlik faolligi bilan tortinchoq bolalarni faqatgina tomoshabinga aylantirib qo'ymasligi, har bir bolani diqqat bilan kuzatishi lozim. Tarbiyachi bolalarni muntazam ravishda qo'llab quvvatlashi, ularning xato qilish va sahnaga chiqishda qo'rqish, «artist» va «tomoshabin»ga bo'linib qolishlariga yo'l qo'ymaslik lozim.

Quyidagi vazifalar teatrlashtirilgan faoliyatni shakllantirish bo'yicha amalga oshiriladigan darslar majmuasi davomida hal etiladi:

-tarbiyalanuvchining ijodiy qobiliyat va ijodiy o'z o'ziga ishonish tuyg'ularini shakllantirish;

- bolalarda ijodiy faoliyatning barcha jabhalariga qiziqish uyg'otish;
- improvizatsiya (o'xshatish) qilish ko'nikmalarini egallash;
- nutq faoliyatining barcha shakl, funksiya va komponentlarini rivojlantirish;

- bilish ko'nikmalarini mukammallashtirish.

Teatrlashtirilgan o'yin teatrlashtirilgan mashg'ulotning asosi hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida teatrlashtirilgan o'yinni o'tkazishda quyidagilarga alohida e'tibor qaratish lozim:

➤ janr va mavzuning turli-tumanligi;
➤ pedagogik faoliyatning barcha yo'nalishlariga teatrlashtirilgan faoliyatni har doim va har kuni singdirish.

➤ Bolalarning teatrlashtirilgan o'yinni tayyorlash va o'tkazishdagi maksimal faolligi.

➤ Bolalarning teatrlashtirilgan o'yinni uyushtirishda o'zaro va kattalar bilan hamkorligi.

Teatrlashtirilgan faoliyatni rivojlantirish tizimi uch bosqichda amalga oshiriladi:

•Adabiy va folklor asarlarni ijodiy his etish;
•Maxsus bilimlarni asosiy («aktyor», «rejissor») va qo'shimcha («ssenariy muallifi», «bezakchi», «kiyim ustasi») nuqtayi nazarda o'rganish;

•mustaqil ijodiy faoliyat.

Pedagogik vazifa suniy teatrlashtirilgan faoliyat bilan qiyinlashib boradi. U his etish, fikrlash, tasavvur, nutq bilan uyg'unlashib, bolalarning turli xil faolliklarida namoyon bo'ladi (nutqiy, musiqiy va hokazo).

Shuning uchun teatrlashtirilgan faoliyatni umumlashtiruvchi faoliyat deb atashimiz mumkin.

Teatrlashtirilgan o'yinlar davomida bolalarda:

- atrof olam haqidagi tushunchalari kengayadi;
- tasavvur, ong, anglash kabi psixologik tushunchalari rivojlanadi
- ko'rish, eshitish, so'zlab berish kabi turli analizatorlar rivojlanadi;

- soʻz boyligi, grammatik nuqtayi nazardan toʻgʻri gapirish, oʻz fikrini toʻgʻri ifodalash, talaffuz, temp, soʻz intonatsiyasi va ifodasi faollashadi va yaxshilanib boradi;

- motorika, koordinatsiya, tembr, suhbat qurish koʻnikmalari mukammallashadi;

- xissiy-irodaviy faoliyati rivojlanadi;

- xulq shakllanishi roʻy beradi;

- jamoada faoliyat olib borish, bir-biri uchun javobgarlik rivojlanadi;

- mustaqil fikrlilik, ijodiy faollik rivojlanadi;

teatrlashtirilgan faoliyatda ishtirok etish bolalarga olam-olam quvonch baxsh etadi, ularda bu faoliyatga nisbatan qiziqish uygʻonadi.

Savollar;

1.Maktabgacha taʼlim muassasalarida teatrlashtirilgan faoliyatning qaysi yoʻnalishlariga eʼtibor berish shart

2. Teatrlashtirilgan faoliyatni qanday faoliyat deb atashimiz mumkin.

Adabiyotlar;

1.N.Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

8. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga oʻrgatish metodikasi. “Shoʻlpon” T.:2010y.

9. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D.Azimova. Ustahonada amaliy mashgʻulot. “Musiq” T.:2010y.

5-mavzu.Maktabgacha taʼlim muassasasida saxnalashtirish faoliyatini tashkil qilish.

1.Maktabgacha taʼlim muassasasida saxnalashtirish faoliyatini tashkil qilish shakllari

2.Saxnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodiy faollikni shakllantirish

Zamonaviy olamda, ezgu hislar va hamdardlik, hamkechinmalikka kam oʻrin qolayotgan bir davrda, aynan teatrlashtirilgan faoliyat maktabgacha taʼlim yoshidagi bola tarbiyasi uchun juda zarur, zero u bolada ezgu hislar uygʻotadi va yorugʻliq urugʻlarini shakllantiradi, pedagoglarga bolaning emotsional sohasiga murojaat qilish, “hiszlarni tarbiyalash” bilan shugʻullanish imkonini beradi. Aynan teatrlashtirilgan faoliyat, sanʼatning amaliy turi sifatida, ham tarbiya, ham taʼlim uchun katta imkoniyatlarga ega va shaxsni tarbiyalash imkonini yaratadi. Aynan u bolani toʻlaqonli qiziqtirishi, uni yanada jurʼatli, faol qila olishi mumkin. Teatrlashtirilgan faoliyat bolaning barcha qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bola aqlan, jismonan va, eng muhimi, emotsional rivojlanadi. Pedagog uchun teatrlashtirilgan faoliyat zarur va u bilan imkon qadar erta, ikkinchi kichik guruhdan boshlab shugʻullanish kerak, shunda tayyorlov guruhiga kelib oʻzimiz kutgan natijaga erishamiz.

Teatrlashtirilgan faoliyat bilan shug'ullanish bolalarga nafaqat ertaklar vositasida atrof olamni o'rganish va bilish, balki u bilan uyg'unlikda yashash, turli faoliyat shakllaridan zavq olish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan teatrlashtirilgan faoliyatni amalga oshirish uchun makonni tashkil qilish katta ahamiyatga ega.

Teatrlashtirish bo'yicha faoliyatda rivojlantiruvchi predmet-makon muhitini tashkil qilish va bezashda quyidagi printsiplarga tayaniladi:

- **komplekslash va egiluvchan zonalashtirish** printsipti, bolaga qiziqtirgan faoliyat bilan bir-biriga xalaqit bermagan holda shug'ullanish imkonini beradi;

- **faollik** printsipti, bolaning bilish faoliyatini, faolligini rag'batlaydi;

- **erkinlik va mustaqillik** printsipti, bolaga muhitga o'z munosabatini mustaqil belgilash: idrok qilish, taqlid qilish, yaratish; o'zi istaganini mustaqil tanlash imkonini beradi;

- **hayotiy haqiqat illyuziyasi** printsipti, bolalarni yaratilgan aldovga berilish va haqiqiy predmetlar bilan ishlayotganiga ishonch hosil qilish uchun ruhiy va faktik imkoniyat yaratadigan sharoitga qo'yishdan iborat.

Sanab o'tilgan printsiplar bilan bir qatorda quyidagi didaktik printsiplar ham realizatsiyalanadi:

- **psixologik komfort** (qulaylik) printsipti bolalar o'zini xuddi uyidagidek his qiladigan sharoit yaratish. Stress hosil qiluvchi omillarni bartaraf qilish, bolalarni muvaffaqiyatga yo'naltirish, asosiysi, quvonchni his qilish, faoliyatning o'zidan zavq olishga yo'llash;

- **ijodkorlik** (kreativlik) – bolalarni maksimal darajada ijodiy ibtidoga, o'z ijodiy faoliyat tajribasini egallashga yo'naltirish;

- **olam haqida shartli tasavvur** – dunyoning yaxlit manzarasi, bolaning olingan bilimlarga shaxsiy munosabati, shuningdek, ularni o'z amaliy faoliyatida qo'llash malakalarini shakllantirish;

- **variantivlik** – bolalarda variantiv fikrlash, ya'ni masalani hal qilishning turli variantlari mavjudligini tushunish, qiyin vaziyatdan chiqish yo'lini izlash, yechimi bo'lmagan vaziyatlar yo'qligini tushunishni rivojlantirish;

- bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish.

Mazkur printsiplar tizimli ravishda qo'llanadi.

Savollar;

1. Teatrlashtirilgan faoliyat bolaning barcha qobiliyatlarini rivojlantiradi.

2. Teatrlashtirilgan faoliyatni amalga oshirish uchun nimani tashkil qilish katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

10. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.

11. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiq" T.: 2010y.

6-mavzu. Saxnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishi metodlari

1.Saxnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishi mazmuni

2.Saxnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishi usullari

Hozirgi paytda yumshoq o'yinchoqlarga bo'lgan talab kundan-kunga ortib bormoqda. Shunga ko'ra, biz maktabgacha tarbiya muassasalari tarbiyachilari, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ishlarini yengillashtirish maqsadida asosan qo'g'irchoq teatri to'garaklarida qo'llanib kelinayotgan o'yinchoqlar namunasini e'tiboringizga havola etishni lozim topdik. Bu o'yinchoqlar tarkibiga, bezaklariga sharoitdan kelib chiqib ayrim o'zgarishlar kiritishingiz mumkin. O'yinchoqlarni berilgan katakchalar yordamida 2, 3, 4 va bir necha marta kattalashtirib andozani unga ko'ra tayyorlash qulaydir. Tikish usullarini esa, yaxshi bilasiz. Har bir o'yinchoqning qismlari bir-biriga tikilgach, ichki qismlarini tashqariga ag'darishni unutmang. Lekin uning ichiga esa gazlama bo'laklari, qiyqimlar, paxta tiqilishi mumkin. Ayrim o'yinchoqlarning old va orqa oyoqlari mahkam turishi uchun simdan karkas sifatida foydalaniladi. Ko'z, shoxchalarni yog'ochdan ham tayyorlash mumkin. Ba'zan ko'z sifatida chiroyli tugmachalardan ham foydalanish tavsiya etiladi. Mazkur detallar kartondan yasaladigan bo'lsa, guash, akvarelda bo'yalib, ustidan lak qoplanadi.

Kerakli asboblari:

1. Ignalarning turli katta-kichiklari.
2. G'altakli turli rangdagi iplar.
3. Rangli mulina iplari.
4. Turli rangdagi ipakli iplar.
5. 6 dona qaychi.
6. Bigiz.
7. 1 dona ombur.
8. Dazmol.
9. Yog'ochli, temirli tayoqcha (paxta to'ldirish uchun)
10. Tikuv mashinasi.
11. Oddiy qalamlar.
12. Rasm chizish uchun mo'yqalamlar
13. Loy yasashda ishlatiladigan tayoqcha.
14. Rasm chizish uchun mo'yqalamlar.
15. 2 dona doiraviy ombur.
14. Har xil kattalikdagi igna.
15. Har xil rangdagi turli qalinlikdagi 10, 40, 50, 60- iplar.
16. Har xil rangdagi ipak ip.

17. Dag'al iplar.
18. Yumshoq jag'li ombur.
19. O'tkir jag'li ombur.
20. Angishvona.
21. Dumaloq yog'och (paxta tiqish uchun).
23. Qalam.
24. Kerakli ashyolar:

Yumshoq o'yinchoq uchun: iloji boricha yangi mato yoki avvaldan yuvib, dazmollangan satin, duxoba, shtapil, pahmoq, chit, junli matolar tanlanadi.

O'yinchoq hayvonlarni tayyorlash uchun: sun'iy va tabiiy jun matolaridan foydalaniladi. *Tana, yuz ko'rinishlarini tasvirlovchi qo'g'irchoq o'yinchoqlar uchun:* shifon, shoyi matolar. *Yuz uchun:* och pushti, och jigarrang matodan olinadi.

Kiyimlari uchun: rangli matolar. *Soch uchun:* sun'iy iplar, viskoza, qismlarni birlashtirishda 1—2 mm yumshoq simlardan o'yinchoqlarni jihozlashda, har xil tugmacha, marjon, lentachalar, shnurlar hamda qoralama tayyorlash uchun plastilin zarur. O'yinchoq ichini paxta, sintafon, trikotaj chiqindilari, averlo tikishda chiqqan qirindilar, yog'ochdan chiqqan qipiq bilan to'ldirish mumkin.

Yumshoq o'yinchoq tayyorlashga o'rgatishni nimadan boshlash kerak?

Dastlab, bolalarni igna ushlashga, igna to'g'nog'ichdan o'rinli foydalanishga, texnika vavfsizligini ta'minlash, so'ng eng oddiy chok turlarini tikishga o'rgatish zarur. Chok turlarini o'rgatish uchun amaliy bir necha ish tavsiya etiladi (ro'molcha tikish, xaltacha, kitob uchun xatcho'p). Bu esa bolalar chok turlarini tikish malakasini egallashlariga sharoit yaratadi. Bolalarda igna bilan ishlash malakasi hosil bo'lgandan so'ng, oddiy model tayyorlashga o'tiladi. Kichik bolalar qo'lda tika'dilar, kattaroq bolalar tikuv mashinada tikishlari mumkin.

Yumshoq o'yinchoq tayyorlash jarayoni quyidagi ishlardan iborat: mato tanlash, g'ijim bo'lak matoni dazmollash, matoga andozani chizish, qismlarni bichish, tikish, ichini to'ldirish, ustini jihozlash.

Andoza qanday tayyorlanadi? Andoza kartondan tayyorlanadi. Bichishda mato ikkiga buklanadi, uning chap tomoniga andoza qo'yib, uchi yaxshi ochilgan qalam bilan tayyorlanayotgan bo'lsa, andoza har bir bo'lak mato ustiga ipni qiyalab yo'nalgan tomoniga qo'yiladi. To'q mato bo'lsa, andoza oq yoki sariq rangli qalam bilan, och rangli mato bo'lsa qora rangli uchi yaxshi ochilgan qalamdan foydalaniladi.

Chizib olingan matoning har tomonidan 0,5 sm chok uchun qoldirib, qirqiladi, so'ng qo'lda yoki mashinada tikiladi. Burchaklari o'ng tomonidan chiqariladi. Tayyor tikilgan shakl metall tayoqcha yordamida o'tmas tomoni bilan o'ngiga ag'dariladi.

Agar o'yinchoq tabiiy jundan tayyorlanayotgan bo'lsa, chok haqi qoldiriladi, chetlari qalin ipda tikiladi. O'yinchoq titiluvchan matodan bo'lsa chok haqi qoldirilmaydi, o'yinchoq bichib bo'lgandan so'ng, ustki qismdan halqa choki bilan tikiladi.

Hayvon va qushlarni tikish quyidagi qoida bo'yicha: avval tana va qorin qismlar bir-biriga tikiladi. Shaklning ikki yarmi tayyor bo'lgandan so'ng ularni birga tikiladi. Shakl o'ngiga ag'darilib, ochiq qoldirilgan joydan ichi to'ldiriladi, qismlar bir-biriga ko'rinmas chok bilan birlashtirib tikiladi. O'yinchoqning ichi paxta yoki mayda mato qiyqimlari bilan to'ldiriladi, oyoq qismlarini tayoqcha yordamida to'ldiriladi.

O'yinchoq tayyorlash murakkabligiga qarab ikki guruhga ajratiladi:

1-guruh (kichik bolalar) yengil to'ldiriladigan o'yinchoqlar (tovuq, matreshka qo'g'irchog'i, pingvin, o'rdakcha, kuchukcha, filcha, quyoncha, ayiqcha, xo'tikcha, jirafa, pastki qismi tikilgan qo'g'irchoq).

2-guruh qo'g'irchoq teatri uchun qo'g'irchoq personajlari (ayiqcha, maymuncha, qo'g'irchoq, mushuk, sim sinch o'rnatilgan o'yinchoq). *Eslatma:* berilgan andoza qanday kattalikda bo'lsa, shundayligicha tikilishi kerak. Kattalashtirishga berilgan, kattalashtirishi kerak bo'lgan o'yinchoq katak ichida chiziladi.

O'yinchoqlar tayyorlashni kattalar ham, bolalar ham yaxshi ko'radilar. Bular bolalar uchun bir ermak o'yin bo'lsa, kattalar uchun bolalar qalbiga yo'l topishdir. O'yinchoqlar yasash bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, saviyasini kengaytiradi, ijodiyotga qiziqishni tarbiyalaydi. O'yinchoqlarni bolalar bilan birga yasash va mehnat qilish bo'lib qolmasdan, balki ijod qilish, fikrlash hamdir. Ular o'zlari yasagan o'yinchoqlarida o'zlarining ajoyib-g'aroyib istaklarini, orzularini ko'radilar. Shuning uchun ularning mehnatlarini qadrlash va mehnat qilishga qiziqtirish lozim. Bu esa ularda maqsadga intiluvchanlik, tashabbuskorlik, tirishqoqlik, o'zaro yordam berish, mehnatsevarlik, e'tiborlilik, batartiblikni tarbiyalaydi.

O'yinchoqlarni tikishda chok, yo'rma chok, qoviq chok, bosma chok, sirtmoqsimon choklardan foydalaniladi. O'yinchoq tayyorlashda, eng avvalo, kartondan andoza tayyorlanadi. Berilgan chizmalarni kattalashtirish lozim bo'lsa, kerakli o'lchamda katakchalar chizib olib, ular va chizmadagi katakchalar bir xil sonlar bilan belgilanadi. So'ng har bir katakning ichidagi chizma chizib chiqiladi. Shunda chizma kerakli o'lchamda kattalashtiriladi. Andoza gazmolga qo'yib bichiladi. Bichishda gazmoldan 8 mm tikish uchun qoldirib so'ng qirqiladi. Tikish tayyorlangan o'yinchoqning ichi har xil paxta, parolon va trikotaj qiyqimlari bilan

to'ldirilib, tayyorlanadi. Bosh qismini bezatish uchun tugmacha, munchoq, yaltiroq charm yoki kleyonka ishlatiladi.)

Sichqoncha o'yinchog'ini tikish. Sichqonchani och havo rang yoki kul rang sidirg'a matodan tikish mumkin. Mato ustiga tana andozasini qo'yib ikki marotaba chizib oling, keyin qorin andozasini ham xuddi shunday qiling. Hamma andozalarni chizib olganingizdan keyin matodan qirqib olib, tananing bir tomoniga qorinning bir tomonini halqa choki bilan tikasiz. Tikishda ko'rsatilgan

harflarga e'tibor bering. Avval 4 ta quloq detalidan ikkitasini alohida tikasiz. Andozaning bosh peshonasi, bosh qismining ikki tomoniga quloqlari tikiladi. Tayyor bo'lgandan so'ng ichiga paxta solib ko'zini ko'zmunchoq donasidan tikamiz.

Savollar;

1.Hozirgi paytda qanday o'yinchoqlarga bo'lgan talab kundan-kunga ortib bormoqda.

2.O'yinchoqlar yasash bolalarning qaysi qobiliyatini rivojlantiradi

Adabiyotlar;

1.N.Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

12. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.:2010y.

13. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D.Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiqqa" T.:2010y.

7-mavzu. Qo'g'irchoq teatrining paydo bo'lishi, tarixiy ildizlari va tarbiyaviy ahamiyati

1.Qo'g'irchoq teatrining paydo bo'lish tarixi.

2.Maktabgacha yoshdagi bolalarni qo'g'irchoq teatri personajlarini yasash orqali badiiy ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning tarbiyaviy ahamiyati.

O'zbekiston Respublikasida kechayotgan keng ko'lamli ijtimoiy-ma'naviy islohotlar, fan-texnika va ishlab chiqarish keskin rivojlanib borayotganligi - jamiyat talablariga javob bera oluvchi shaxsni tarbiyalash masalasini kun tartibiga ko'ndalang qo'yimoqda. Darhaqiqat, kelajak poydevori bo'lgan, har jihatdan mas'uliyatli, ma'naviy yetuk, axloqan pok, bir so'z bilan aytganda jamiyat taraqqiyoti uchun munosib hissa qo'sha oladigan yoshlarni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etmoqda.Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni axloqiy-estetik tarbiyalashda qo'g'irchoq teatri vositasidan samarali foydalanish – bolalarning iqtidori, obyektiv borliq haqidagi tasavvuri, dunyoqarashini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitni yaratishi bilan yanada ahamiyatlidir.Ma'lumki, mamlakatimizda teatrning deyarli hamma turlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Teatr yunoncha “Tiyation” so'zidan olingan bo'lib, tomoshaxona degan ma'noni bildiradi. Jajji kichkintoylar sevimli teatri, bu qo'g'irchoq teatridir.Qo'g'irchoqbozlar ayni vaqtda musiqadan yaxshi xabardor bo'lganlar. Musiqa ham badiiy bezak sifatida, ham ko'proq qahramonlar holatini ifodalovchi vosita sifatida xizmat qilgan.Qo'g'irchoq o'yini xalq og'zaki ijodiga asoslangan ajoyib-g'aroyib san'at turidir. Uning yozma matni bo'lmagan.Dunyo qo'g'irchoq tetrlarining bolalarning axloqiy-estetik sifatlarini shakllantirishdagi tarbiyaviy xususiyati turli usullar va vositalar yordamida amalga oshiriladi. Shu jihatdan olib qaralganda, qo'g'irchoq teatri-estetik tuyg'ularni, bolalarning qiziquvchanligi va tasavvurini rivojlantirish uchun juda qulay vosita hisoblanadi.

Har bir qo'g'irchoq teatri o'ziga xos va mos milliy xarakterga ega. Dunyo sivilizatsiyasi tarixida barkamol insonni tarbiyalash vositasi sifatida quyidagi qo'g'irchoq teatrlari tashkil etilgan: Axloqiy-estetik sifatlar bolalarda go'zallik xaqidagi bilimlar, hayot voqeligi, buyumlar, ularning rang-barangligi, turlarini, o'zini tuta bilishni, muloqotga kirishuvchanlik, yaxshi-yomonni farqlash, o'z-

o'ziga baho berish kabilarni tarbiyalash masalasini o'z ichiga oladi. Inson hayoti o'z-o'zini anglashdan boshlab, jismoniy, aqliy va ijtimoiy kamolotga erishuv jarayoni amalga oshishi tugallanadi. Maktabgacha ta'lim muassasasida, axloqiy tarbiya berishda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- ✓ Turli yosh guruhlari bolalari uchun sodda elementlar axloqiy tushunchalar haqida ma'lumot berish;

- ✓ har bir o'rgatiladigan u yoki bu fazilatlar rasmlar, multfilm tasmlar, axborot kommunikativ texnologiya vositalari asosida va bolalarga jonli harakatlari orqali tushuntirish;

- ✓ bolaga doimiy ravishda "nima yaxshi", "nima yomon" ma'nosini anglab, o'z fikrini sodda bayon etishga ko'maklashish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni teatr tomoshalariga oshno qilish, ularning qo'g'irchoq o'yinlarini tashkil qilishda quyidagilar maqsad qilib olinadi:

- ✓ bolalar uchun ijodkorlik, faollikni ta'minlovchi shart-sharoitlar yaratish;

- ✓ teatr ko'rish odobiga o'rgatish;

- ✓ teatr tomoshalarini jarayonida bolalarning nutqi va jismoniy rivojlanishidagi uzviylikni ta'minlash;

- ✓ xalq yaratgan boy merosimizga bo'lgan muhabbat hissinini uyg'otish;

- ✓ qo'g'irchoq teatrini ota-onalar bilan hamkorlikda tashkil qilish imkoniyatini yaratishdan iboratdir.

Har bir qo'g'irchoq teatri bolaning ruhiyatiga quyidagicha ta'sir ko'rsatadi:

- ✓ qo'g'irchoq teatri uchun tanlangan ertak bolaning yosh va bilim saviyasiga mos bo'lsa bolada butun vujudi bilan uni ko'rish va unga nisbatan qiziqish paydo bo'ladi;

- ✓ kuzatishlarimizdan ma'lumki, ayrim bolalarda ertak qahramoniga nisbatan ruhiy tetiklik yoki qo'rqish, nafrat, ko'ziga yosh olish yoki kulib yuborish kabi emotsional xolatlar namoyon bo'ladi;

- ✓ qo'g'irchoq teatri yakunida o'tkazilgan suhbatda bolalar qo'g'irchoq teatrida ko'rganlari haqida qiziqish va xursandchilik bilan qo'g'irchoq teatrini doimo ko'rishga xohish bildiradilar.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'g'irchoq teatrlarini tayyorlash va tomoshalar ko'rsatish mazmunini bosqichma-bosqich amalga oshirish ijobiy imkoniyat beradi.

Birinchi bosqich

Maktabgacha ta'lim muassasasida qo'g'irchoq teatrini tayyorlashda jihozlar, ya'ni quyidagi moddiy ta'minot amalga oshiriladi:

- ✓ manba tanlash (ertak tanlash). Tanlangan ertak bolaning yoshiga mos kelishi;

- ✓ musiqa tanlash;

- ✓ qo'g'irchoq teatrini ko'rsatish rejasini tuzish.

Ikkinchi bosqich:

- ✓ ko'zlagan maqsadga erishishda ertak mazmuniga ko'ra qahramonlarni tanlash va so'zlarini yod oldirish;
- ✓ qo'g'irchoqlarni yasash va kiyintirish;
- ✓ tarbiyachi bilan hamkorlikda sh'erni yod olish.

Uchinchi bosqich:

- ✓ tarbiyachi va bolalar bilan hamkorlikda teatr turiga ko'ra ertakni sahnalashtirish;
- ✓ qo'g'irchoq teatrini namoyish etish, bolalarni qiziqishlari va ularga yoqqan qahramonlar haqidagi fikrlarini aniqlash.

Qo'g'irchoq teatrining 5 ta turi mavjud:

1. Soyali qo'g'irchoq teatri;
2. Qo'l qo'g'irchoq teatri;
3. Stol qo'g'irchoq teatri;
4. Marionetka qo'g'irchoq teatri;
5. Barmoqli qo'g'irchoq teatri;

1. Soyali qo'g'irchoq teatri

Soyali qo'g'irchoq teatri 2 xil bo'ladi: oq va qora.

1. "Oq" teatr uchun qora doskaga gazlamalar tortilgan bo'ladi. Orqasiga yopishtiruvchi qog'oz yopishtiriladi.

2. "Qora" teatr uchun qora rangli shirma tanlanadi. Qo'g'irchoq teatri qahramonlari cho'pga qoqiladi ular qora rangda bo'ladi orqadan chiroq yoqib turiladi.

2. Qo'l qo'g'irchoq teatri

Qo'l qo'g'irchoq teatrida qo'g'irchoqlar, ya'ni ertak qahramonlari qo'lga kiygizilgan bo'ladi. Qahramonlar shirma orqasida ko'rsatiladi.

3. Stol qo'g'irchoq teatr

Stol qo'g'irchoq teatrining 4 xili bo'ladi.

1. Qog'ozdan yasaladi;
2. Kartondan yasaladi;
3. Taxtadan yasaladi;
4. Plastmassadan yasaladi.

Bu teatr stol ustida ko'rsatiladi. Bu teatr turi maktabgacha ta'lim muassasalari uchun qulaydir.

4. Marionetka qo'g'irchoq teatri

Marionetka qo'g'irchoq teatri 3 xil bo'ladi: arqonli, temirli, cho'pli.

Bu teatr turida qo'g'irchoqlarning qo'l va oyoqlari leska, ingichka sim yoki arqon bilan bog'langan holda teatr o'tkaziladi.

5. Barmoqli qo'g'irchoq teatri

Barmoqli qo'g'irchoq teatrida qo'g'irchoqlar barmoqlarga kiygizilib qo'g'irchoq teatri ko'rsatiladi.

Teatr bolalarga xursandchilik va quvonch baxsh etish bilan birga katta tarbiyaviy ahamiyatga ham egadir. Maktabgacha ta'lim muassasalarida katta spektakllarni qo'yish mumkin emas. Kichik sahnali, kichik ertak asosida o'zlarining o'yinchoqlari yordamida qo'yish mumkin. Bu kichik ko'rinishlarning har biri ham bolalarda katta taassurot uyg'otadi va bayram ertaklariga ko'tarinki rux baxsh etadi. Har qanday badiiy asar qo'g'irchoq teatri orqali ko'rsatilsa, bolalar uchun yanada tushunarli bo'ladi.

Qo'g'irchoqlar turlari

1. Qo'lqopli qo'g'irchoq turi.
2. Trossli qo'g'irchoq turi (simli).
3. Iplar yordamida (marionetka) boshqaradigan qo'g'irchoq turi.
4. Ochiq usulda boshqariladigan (planshetli) qo'g'irchoq turi.
5. Soyasi tushirilib o'ynatiladigan qo'g'irchoq turi.
6. Niqob (maska) bilan ishlanadigan qo'g'irchoq.

Qo'g'irchoqlarni boshqarishda qo'l harakati

Qo'g'irchoq teatri aktyori uchun eng zarur bo'lgan yo'nalish bu uning qo'l harakatchanligidir. Xaqiqatdan ham inson xatti-harakatining eng faol ijrochisi bo'lgan qo'l qo'g'irchoq teatrida o'zining mo'jizakorligi, sehrgarlik kuchini yanada yaqqol namoyon qiladi. Dramaturg asaridagi qiyofalar musavvir va qo'g'irchoq ustasining ijodiy ko'magida dunyoga kelgan qahramonlar qo'g'irchoq teatri aktyori qo'li bilan jonlanib, mantiqli, maqsadli xatti-harakatga moyil qilinadi. Bu o'z o'rnida qo'g'irchoq teatri aktyoridan qo'llarining naqadar harakatchan, chiniqqan, chidamli bo'lishini taqozo etadi. Shuning uchun qo'g'irchoqlarni katta mahorat bilan boshqarib, turli mantiqli xatti-harakatlar sodir qilish bilan birga, qo'l yalang'och holda, qo'lqopli holatda yoki dumaloqcha kiygan holatda turli harakatlarni amalga oshirib, turfa obrazlar yaratadi va boy imkoniyatlarini namoyon etadi. Demak, qo'g'irchoq teatri aktyorning qo'l harakatchanligi cheksiz imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak.

Sahnada bajarilayotgan harakat uch xil holatda bo'ladi:

1. Jismoniy harakat bajariladigan ishning tashqi holati (kiyinish, gul taqdim qilish, o'sma qo'yish va boshqalar). Bu harakat asosan psixik harakatni amalga oshirish uchun moslama sifatida xizmat qiladi.
2. Psixik harakat inson ongiga, ruhiga, holatiga ta'sir qilib, uni o'zgartirishga olib keladi (tushuntirish, maqtash, rad etish, kulish va h.k.).
3. So'zli harakat - so'z bu fikr bayoni. So'zni sahnada aniq maqsadga erishmoq uchun aytiladi. So'z inson ruhiyatiga, ya'ni intellektiga, tasavvuriga va his-tuyg'ulariga har tomonlama ta'sir qilish kuchiga ega.

Jismoniy, psixik va so'zli xatti-harakatlarning barchasi sahnada bir maqsadga erishish uchun yo'naltiriladi.

			
Qo'g'irchoq	Qo'l barmoqlarining qo'g'irchoqda joylashishi	Qo'g'irchoqni egishda barmoqlar holati	Sahna ortidagi aktyor holati

Qo'g'irchoq teatrida qo'g'irchoqboz jonsiz o'yinchoqqa jon baxsh etadi. Qo'g'irchoqboz soatlab oyna oldida mashq qilib, obrazni jonlashtirishga harakat qiladi. Shuning uchun qo'g'irchoqboz jismoniy sog'lom, qo'l va barmoqlari abjir, epchil bo'lishi kerak. Chunki qo'g'irchoqbozning har bir qo'l harakati qahramon fikrini ifodalab berishi kerak. Qo'g'irchoqboz har xil holatda, tizzalab o'tirgan holatda, yotgan holda to'siq ortida rol ijro etishi mumkin.

Ishtirokchilarning bo'yiga moslab to'siq yaratish kerak. To'siq qanday balandlikda bo'lishidan qat'i nazar, uning ustki qismiga biriktirilgan taxta (reyka) qo'g'irchoq uchun taxminiy yuradigan maydon hisoblanadi. Aktyor sahnada qanday yursa, qo'g'irchoq ham shartli maydonda xuddi shunday yurishi kerak, ya'ni reykaning pastga tushib ham, chiqib ham ketmasligi kerak. To'siqdan qo'g'irchoqni uchdan ikki qismi tomoshabinga aniq ko'rinishi shart. Sahna ichkarisiga uzoqlashgani sari qo'g'irchoqni balandroq ko'tarish kerak, chunki to'siqdan uzoqlashganda qo'g'irchoq tomoshabinga kichrayib ko'rinadi.

Qo'g'irchoq teatri dekoratsiyalari ixcham bo'lishi kerak. To'siqda jihozlar qancha kam bo'lsa shuncha yaxshi, chunki qo'g'irchoqlar harakati va ijrochilari uchun erkinlik va osonlik yaratiladi.

Qo'g'irchoq spektaklini musiqasiz tasavvur qilish qiyin, musiqa parda ochilganda, yopilganda, ko'rinish o'rtasida, sahna o'zgarishidagi bo'shliqlarni to'ldirib turadi, spektaklni mukammallashtiradi.

Savollar;

1. Teatr yunoncha qaysiso'zidan olingan

2. Qo'g'irchoqbozning har bir qo'l harakati kimning fikrini ifodalab berishi kerak

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

14. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.

15. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musika" T.: 2010y.

8-mavzu;Qo'g'irchoq teatri personajlarini yasash orqali badiiy ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish mazmuni va qo'g'irchoq yasash usullari

- 1.Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning badiiy ijodiy qobiliyatlarni qo'g'irchoq teatri vositasida shakllantirish mazmuni.
- 2.Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'g'irchoq teatrini tashkil etish va qo'g'irchoq yasash usullari.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida katta spektakllarni qo'yish mumkin emas. Kichik sahnali, kichik ertak asosida o'zlarining o'yinchoqlari yordamida qo'yishlari mumkin. Bu kichik ko'rinishlarning har biri ham bolalarda katta taassurot uyg'otadi va bayram ertaklariga ko'tarinki ruh baxsh etadi. Har qanday badiiy asar qo'g'irchoq teatri orqali ko'rsatilsa, bolalar uchun yanada tushunarli bo'ladi. Qo'g'irchoq qo'lqop teatrini aytib bu teatlarga murojaat qilishimiz lozim. Chunki bunday ertaklar olami bolalarning sevimli tomoshasi hisoblanadi.

Qo'g'irchoq teatri uchun eng kerakli bo'lgan shirmani tayyorlab olish kerak. Shirmaning balandligi 50 sm, uzunligi 80 sm reyka yordamida tayyorlanadi. Reykaga mix qoqilib, orqa tomoniga ikki tomoni ochiladigan qilib, parda tikiladi va o'rnatiladi. Qo'g'irchoqlarni papye-mashye usulida tayyorlash mumkin. Ertak qahramonlari tayyor bo'lgach, matnni yozib, sahnalashtirishga tayyorgarlik ko'riladi. Bular ertak ishtirokchilari, personajlar, ertak matni, boshlovchi, ertakchi bobo yoki momolar bo'ladi.

O'zbekistonda qo'g'irchoq teatri o'zining uzoq tarixiga ega. Bizda «qo'g'irchoq o'yin» deb yuritiluvchi bu san'atning, xususan, qo'lga kiyib o'ynatiladigan va soyasi tushiriladigan turlari o'tmishda keng tarqalgan. Chodiri, sahnasining tuzilishi, qo'g'irchoqlarining yasalishi va o'ynatilishi spektakllarning mavzusi, g'oyaviy-badiiy xususiyatlariga ko'ra ushbu teatr turlari bir-biridan xiyla farq qilsada, uch jihati ularni yaqinlashtirib turgan.

Har bir tur tomoshalarda musiqa muhim ro'l o'ynagan. Bu bir. Ikkinchidan, ularda korfarmon nomidagi usta va tajribali qo'g'irchoqboz, ya'ni guruh boshlig'i

tomoshabinlarga ko'ringan holda qo'g'irchoq qahramonlar bilan savol-javob qilib, gapini izohlab, shu yo'l bilan tomoshani boshqargan. Uchinchidan, osti, usti yoki ortidagi qo'g'irchoqboz tiliga safl degan moslama puflagich qo'yib, qo'g'irchoqlarga mos chiyildoq, o'tkir tovush hosil qilgan.

«Chodir jamol» teatri.

«Chodir jamol»da ijtimoiy va maishiy hayot bilan bog'liq bo'lgan voqealar satira va yumor vositalari bilan aks ettirilgan. Voqealar markazida Kachal polvon obrazi turgan. Kachal polvon mehnatkash xalq vakilidir. U jasur va bahodir. U hatto dev, shayton va ajdardan qo'rqmaydi.

Shunisi qiziqki, Kachal polvonning tashqi qiyofasi ham, harakteri ham Osiyo va Yevropadagi shu tipdagi qahramonlarga o'xshab ketadi.

«Chodir jamol» teatrida har safar bir juft qo'g'irchoq chiqib bir ko'rinishli mitti pyesa hosil qilgan. Ma'lumotlarga ko'ra, 40 ta qo'g'irchoq ishtirokida o'yinlar namoyish qilingan. Demak, yigirmata sahna bo'lgan, deb taxmin qilish mumkin.

«Ajdarhoning hoji kampirni yutishi», «Oyim xola bilan uning kuchugi Qoravoy», «Ikki masxaraboz», «Maymun o'yini», «Toshboz», «Tergovchi» kabi sahnalar ham ko'rsatilgan. «Chodir jamol» tomoshalari Kachal polvon sarguzashtlari qissasini bayon qilgani, har epizodning tugal bir voqeadan tashkil topishi o'ziga xos kompozitsiyani yuzaga keltirgan bo'lib, u yangi epizodlar kiritish yoki sharoitga qarab bir an'anaviy epizod o'rniga boshqasini ko'rsatishga keng yo'l ochgan.

«Chodir xayol» teatri.

«Chodir xayol» teatri «Chodir jamol», ga nisbatan ancha murakkab va mukammaldir. Bu teatr tomoshalari, odatda, kechqurunlari ko'rsatilgani, shu'la va shovqindan foydalanilgani tufayli qora pardalar ichidagi qo'g'irchoqlarning iplari ko'rinmay, xuddi qo'g'irchoqlarning o'zlari harakat qilayotganday tabiiy chiqqan. Har bir mohir qo'g'irchoqboz ayni vaqtda 8—10 qo'g'irchoqni harakatga keltira olgan.

«*Qo'l qo'g'irchoq*» teatrida bir tomoshada ko'pi bilan o'nta qo'g'irchoq ishtirok etgan bo'lsa, «Chodir xayol»da bir yo'la ellikdan ortiq qo'g'irchoq o'ynagan. «Chodir xayol» qo'g'irchoqlari kattaroq qilib yasalgan, qo'l-oyoqlari bo'lgan. Bizga ma'lum qo'g'irchoqlar orasida Ernazar maymunchi, Toshpo'lat dorboz, Orif jarchi, Oysha xotin olmaboz, Xitoy tabib, Yo'ldosh yasovul, Saydulla yuzboshi, farrosh, otashxo'r, toshboz, to'pchi, yallachi kabi personajlar, laylak, maymun, eshak, ajdar kabi maxluqlar va hayvonlar qiyofasi uchraydi.

Bizgacha «Chodir xayol»ning «Sarkardalar» degan bir pyesasi etib kelgan. Unda tomoshani yasovul boshlab beradi. Shunday qilib, o'zbek qo'g'irchoq teatri ijtimoiy fosh etuvchi va yumoristik xarakterga ega bo'lib, muhim mafkuraviy va estetik ahamiyat kasb etgan.

Qo'g'irchoqbozlar mohir san'atkor bo'lganliklaridan ular yaratgan teatrning g'oyaviy badiiy darajasi ham yuqori bo'lgan. Teatrning har ikki turida ham tomoshalarni asosan ikki kishi — qo'g'irchoqboz va korfarmon boshqargan. Qo'g'irchoqboz chodir ichida yoki parda orqasida safl yordamida qo'g'irchoqlar tilida gapirgan, ularni harakatga keltirgan. Qo'g'irchoqbozlar ayni vaqtda musiqadan yaxshi xabardor bo'lganlar. Musiqa ham badiiy bezak, ham ko'proq qahramonlar holatini ifodalovchi vosita sifatida xizmat qilgan.

Savollar;

1. Maktabgacha ta'lim muassasalarida katta spektakllarni qo'yish mumkin emas.
2. O'zbek qo'g'irchoq teatri ijtimoiy fosh etuvchi va qanday xarakterga ega.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.
16. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.
17. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustaxonada amaliy mashg'ulot. "Musiqa" T.: 2010y.

9-mavzu. Maktabgacha ta'lim muassasasida qo'g'irchoq teatri va jihozlarini yasash.

1. Qo'g'irchoq o'yini xalq og'zaki ijodiga asoslangan ajoyib san'at.
2. «Fonus xayol» teatri.
3. XV asrda Xuroson va Movarounnahrda qo'g'irchoq teatri taraqqiyoti.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida katta spektakllarni qo'yish mumkin emas. Kichik sahnali, kichik ertak asosida o'zlarining o'yinchoqlari yordamida qo'yishlari mumkin. Bu kichik ko'rinishlarning har biri ham bolalarda katta taassurot uyg'otadi va bayram ertaklariga ko'tarinki ruh baxsh etadi. Qo'g'irchoq o'yini xalq og'zaki ijodiga asoslangan ajoyib-g'aroyib san'at. Uning yozma matni bo'lmagan. U uzoq yillar kuzatish, mashq qilish, yodlash, malaka hosil qilish orqali muayyan syujetlar, vosita va uslublar bilan ustozdan shogirdga o'tib kelavergan. Buxoro viloyati G'ijduvon tumanidagi G'ishti qishlog'ida o'z iste'dodi bilan mehnatkashlarni xushnud qilib kelgan Xolmurod boboning (1897—1967) ham ota-bobosi qo'g'irchoqboz o'tgan. Uning otasi Siddiq kalon (1858 —1940), bobosi Abdukarim

(1800—1870) lar qo'g'irchoq teatrining yirik namoyandalari hisoblangan. Shu davrda yuqorida nomlari zikr etilgan qo'g'irchoq, san'at sohiblaridan tashqari Zarif misgar Qori hoji, Sharof Chala, Sadriddin eshon, Rajab meshkob (Buxoro), Jo'ra Qayroq, Hamro mehtar, Aziz bobo (G'ijdivon), Novot lug'takboz, Mahmud mehtar, Hamro bobo (Samarqand), Tursunboy Abdujabborov (Toshkent) kabi o'nlab usta qo'g'irchoqbozlar o'tganlar. Ular jamiyatdagi yomonlik va illatlarni, zo'ravonlik, tekintomoq amaldorlarni qattiq tanqid qilganlar hamda mehnatkash halqqa kulgi, zavq bag'ishlaganlar. Kezi kelganda shuni ham aytish kerakki, bu sanatkorlarning maqsadi qancha ulug' va sa'nati qancha mazmundor va yuksak bo'lmasin, tengsizlik, zulm hukm surgan jamiyatda qo'g'irchoqbozlar eng past tabaqa hisoblangan, tahqirlangan, xo'rlangan, ruhoniylar qo'g'irchoq teatrini «shayton o'yini», narigi dunyoda qo'g'irchoqlar jon talab qiladi, «qo'g'irchoqboz shakkok va diyonatsiz» degan gaplarni xalq orasida targ'ib qilib kelganlar. XV asrda Xuroson va Movarounnahrda boshqa san'atkorlar qatori qo'g'irchoq teatri ham taraqqiy etdi. Bu davrda «Chodir jamol», «Chodir xayol» va «Fonus xayol» deb ataluvchi hamda qo'g'irchoq yasash va uni o'ynatishda, shuningdek, tomosha mazmuniga ko'ra bir-biridan keskin farqlanib turuvchi uch tur keng tarqalgan. Qo'g'irchoqlar qo'lga kiyib o'ynatiladigan «Chodir jamol»da hayotiy voqealar, iplar vositasida boshqariladigan «Chodir xayol»da mifologiya, soyasi tushiriladigan «Fonus xayol»da qahramonlik eposi aks ettirilgan. Ayniqsa, XIX asr o'rtalarida qo'g'irchoq o'yin satirasining tig'i o'tkirlashdi. Qo'g'irchoqbozlar faollashib, hukmron tabaqalarga nisbatan o'z munosabatlarini va baholarini dadil hamda oshkora ifoda qildilar. Satira tig'iga yirik amaldorlar, sudxo'rlar, o'g'rilar sharmandai sharmisor bo'ldilar.

«Fonus xayol» teatri.

«Fonus xayol» teatri qadimdan mavjud bo'lib, ayniqsa u XI asrda Yava va Xitoy davlatlarida keng tarqalgan. Xitoydagi «Fonus xayol» teatrida qo'g'irchoqlar qo'tos, eshak, qo'ylarning terisidan qilingan. Ular har xil rangga bo'yalgan. Masalan, qo'g'irchoqning yuzi oq bo'lsa, u ayyor, qizil bo'lsa-dono, qora bo'lsa — saxiy degan ma'nolarni anglatgan. Agarda qo'g'irchoqning qo'lida qamchi bo'lsa-u otida, eshkak bo'lsa-qayiqda ketayotganini bildirgan.

Qo'g'irchoqlar yog'langan qog'oz yoki matodan qilingan ekranga zich tekkizib yurgiziladi. Ko'rsatuv vaqtida musiqa chalib turiladi. Voqea tarixiy yoki ertak asosida bo'lishi mumkin. Xitoyda hozirgi kunda ham bunday teatr mavjud bo'lib, u «Impuri» deb ataladi. Bunday teatr Yavada ham bor bo'lib, uning nomi «Vayan-puro»dir. Uning syujeti asosida qadimgi afsonalar yotadi. Qo'g'irchoqlar asosan hayvonlar terisidan tayyorlanib, tayoqchalarga mahkamlab qo'yiladi.

Ular badiiy so'z ustasining hikoyasi yoki qo'shiq jo'rligida harakat qilishadi.

Bunday teatr Turkiyada ham keng tarqalgan bo'lib, ular «Qaraiz», deb ataladi. Tomoshalar odatda qahvaxonalarda ko'rsatiladi. Qo'g'irchoqlar yaxshi oshlangan teridan yasilib, asosan qizil va ko'k rangga bo'yaladi. «Fonus xayol» teatri Turkiyadan avval Italiyaga, so'ngra Angliya, Fransiya, Germaniyaga tarqalgan. XVIII asrning ikkinchi yarmi «Fonus xayol» teatrining Yevropada eng gullagan davri bo'ldi.

1775- yilda Londonda tashkil etilgan Ambruz teatri butun Yevropada gastrolga bo'lgan. Rassom Anri River rahbarlik qilgan «Shapuor» («Qora mushuk») teatri Parij va chet el mamlakatlari o'rtasida katta muvaffaqiyat qozongan.

Hozirgi kunda «Fonus xayol» teatri asbob-uskunalarining oddiyligi va ko'rsatishning osonligi tufayli borgan sari keng tarqalmoqda. Bunday teatr bolalarni estetik tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. «Fonus xayol» teatrida ish hammaga topiladi, birining ishi ikkinchisining ish natijasiga bog'liq bo'ladi. Demak, «Fonus xayol» teatri bolalar nutqini rivojlantirishda, ularning lug'at fondlarini boyitishda ro'li bebahodir.

«Fonus xayol» teatrining jihozi oddiy. Ingichka plyonkalar yordamida maxsus shirma-ekran yasaladi. U ayni bir vaqtda figura va dekoratsiyalar solinadigan chamadon ro'lini ham o'ynaydi.

Agarda ekraning hajmi 50x60 sm bo'lsa, har qanday chiroq yorug'lik manbasi xizmatini o'tay oladi. Bunday teatrdan qog'ozdan yasalgan dekoratsiyalar bevosita ekranga o'rnatiladi, shakllar ekranga taqab ushlanadi, ularning silueti shakllarning katta-kichikligi bilan bir xil bo'ladi.

«Fonus xayol» teatrini katta ekrandan ko'rsatish qiziqarli bo'ladi. Shakllar, dekoratsiyalar o'zgarmaydi, ammo ularning soyasi kattalashadi. Katta ekran uchun oddiy chiroqlar yaramaydi, ularning yonadigan simlari yarim doira shaklida bo'lib, proyeksiya vaqtida shakllar ekranda kattalashsa-da tarqoq, ikkilangan soya beradi. Bu o'rinda proyeksion chiroq, filmoskop chirog'idan foydalaniladi.

Filmoskopni ekranga yoni bilan qo'yib, reflektorli orqa kojux ochib qo'yiladi. Ekranni har qanday yupqa materiallardan tayyorlash mumkin. Ekranni ikki xona o'rtasidagi eshik kesakisiga 80-90 sm balandlikda o'rnatiladi. Poldan ekrangancha bo'lgan joy qora material bilan berkitiladi. Xonalarning birida artistlar, ikkinchisida tomoshabinlar bo'ladi. Ekran orqasiga faner yoki qalin kartondan qirqilgan 25x40 sm o'lchamdagi ramka qo'yiladi. Ramkaga dekoratsiyalar o'rnatiladi. Shakllar

ramka ichida harakat qiladi. Bir bo'lak karton parda xizmatini o'taydi. Ekran va ramka orasidagi oraliq 120-130 sm, ramkadan yorug'lik manbayigacha 30-40 sm bo'ladi. Yorug'lik manbayini rangli narsa bilan to'sib va uni asta-sekin ochib, ekranda kechqurunni, tun va tongni yaratish mumkin.

Dekoratsiyalar kartondan yasaladi. Ularni qo'lda chizish, nusxa qog'oz yoki kalkadan o'tkazish yoxud andoza asosida qirqish mumkin. Dekoratsiyalarga tabiiy ko'rinish berish mumkin; agarda uy derazasiga qizil qog'oz yopishtirilsa, ekranda u yorug'roq ko'rinadi yoki cho'pdan qilingan daraxt tanasiga kartondan shoxlar va ularga yupqa qog'ozdan barglar yopishtirilsa, ular hilpiraydi, ekranda esa barglar go'yo shamolda qimirlayotgandek ko'rinadi. Agarda shartli tarzda dengizni ifodalovchi kun rangini asta harakatlantirib, uning ustidan kema yurgizilsa, ekranda to'lqinlar osha suzib ketayotgan kemani ko'rish mumkin bo'ladi. Teatr personajlari kartondan tayyorlanib, qora rangga bo'yaladi, ularni harakat qiladigan qilish ham mumkin. Personajlarni qo'lda chizish, nusxa qog'oz yoki kalkadan o'tkazish mumkin. Agarda o'tkazilishi kerak bo'lgan rasm katta yoki kichik bo'lsa, rasmlarni kataklar bo'yicha ko'chirish usulidan foydalaniladi. Qo'g'irchoqlarda ko'z, og'iz teshiklari qilinadi, ulardan o'tgan yorug'lik figurani jonlantiradi. Figuraning bir yoki bir necha qismini harakatlanadigan qilish mumkin. Agarda figuraning biror qismi yupqaroq qog'ozdan qilinsa, unga jonlilik tusini berish mumkin bo'ladi (masalan, ilonning og'zidagi yupqa papirus qog'ozidan qilingan qizil til va shu kabilar). Qo'g'irchoqlar yasashda fantaziya cheklanmagandir. Shakllar ekran bo'ylab harakat qiladi, shuning uchun ularning old tomondan ko'rinishini yasash kerak, qimirlamay o'tiradigan yoki turadigan shakllar yon tomondan yasaladi. Shakllar cho'pga mustahkamlanadi, ularning uzunligi pastki to'siq bilan baravar, ya'ni 6-8 sm bo'ladi. Pastki to'siq qo'g'irchoqni o'ynatayotgan ijrochining qo'lini to'sib turadi. Tomosha vaqtida bir o'quvchi matnни o'qiydi, boshqasi shakllarni boshqaradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ko'ngil ochish soatlarida quyidagi teatr turiaridan foydalaniladi:

1. *Soya teatri.*
2. *Stol teatri.*
3. *Barmoq teatri.*
4. *Paxmoq teatri.*
5. *Qo'g'irchoq qo'lgop teatri.*

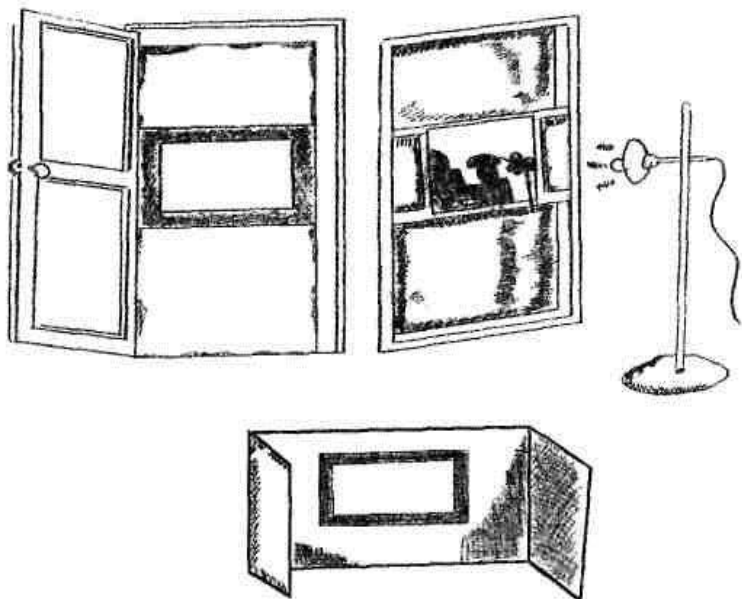
Soya teatri.

Soya teatri — qo'g'irchoq teatrining o'ziga hos turlaridan hisoblanadi. Unda qo'g'irchoqlar emas, balki shakildan iborat o'yinchoqlar o'ynaydi. Tomosha qiluvchilar sahna ro'parasida o'tirib, ekranda yorug'lik orqali harakatlanayotgan soyalar: odamlar, hayvonlar va qushlar soyasini ko'rishi mumkin. Soya teatri uchun odam va hayvon soyalarini bolalarning o'zlari chizib, qirqa oladilar. Bolalarga shakllar boshlari, dumlarini qimirlatadigan qilishni o'rgatish kerak, buning uchun tarbiyachi yordamida detallarni simlar bilan biriktirib, spiral holatda aylantirib qo'yiladi. Harakatlanuvchi qismlar qattiq simdan tayyorlanadi. Bunday o'yinchoqlarni shablon yordamida yoki o'zlari o'ylab, soya chizadilar. Bolalar detallarni qirqib olganlaridan so'ng figuraga ko'zini qilish kerakligi taklif etiladi. Tarbiyachi ko'z o'rnini o'tkir asbob bilan teshib beradi, bolalar qalam yoki mo'yqalam tayoqchasi bilan teshikchani kengaytiradi va yaltiroq qog'oz bilan ko'zini yelimlaydi. Bolalar yelimga qora bo'yoq aralashtirib ko'zini chizib qo'yishlari mumkin.

Teatni ko'rsatishlari uchun tarbiyachi ekranni yupqa matodan yoki kalka qog'ozidan 2x1,5 metrli ramkaga biriktirib tayyorlaydi.

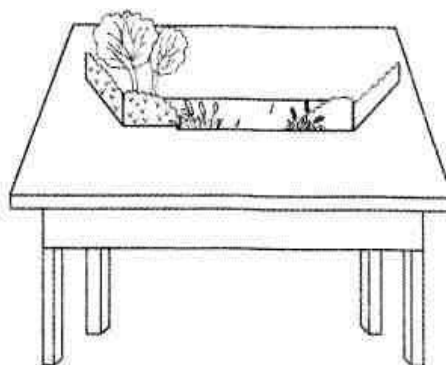
Buning uchun 100 voltli lampa kerak. Chiroq quti ichiga joylashtiriladi, ichi qora rangga bo'yaladi. Tarang qilib sirilgan matoga qog'ozdan dekoratsiya jihozini applikasiya qilib qo'yish mumkin. Bolalar o'zlari tayyorlagan figuralarni ekranda ko'rib, shodliklari beqiyos bo'ladiki, ularning kichik shakllari mo'jiza kabi ko'rinadi. Soya teatrini bolalarga kattalar qo'yib beradilar. Avvalo karton yoki faner orqali ekran vasalib. ekran vungda od doka surp bilan tortib mahkamlanadi.

i tanlab, uning qahramonlarini
di. Keyin u qora guash bilan
hnalashtirilgan ertak namoyish

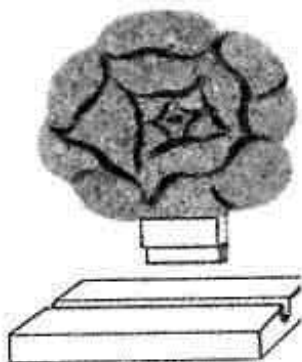
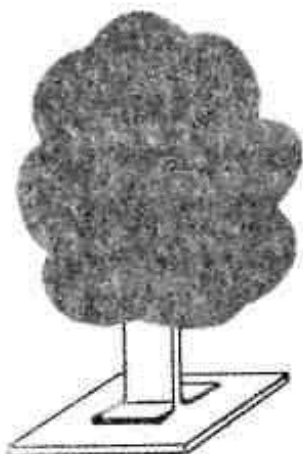
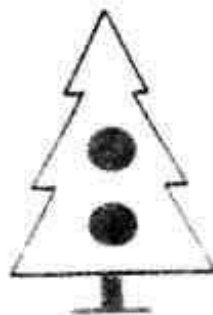
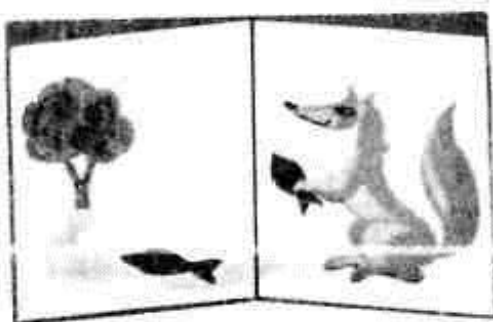
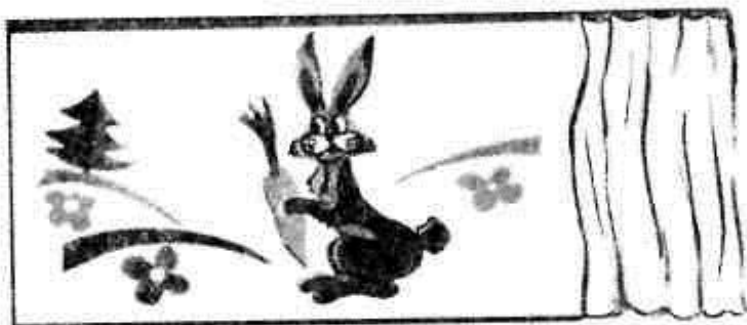
Stol teatri. Stol teatrining bir necha turi mavjud: birida pyessa oddiy sahnada — pardasiz shirmada, boshqasi qutichaga o'xshash sahnada (karton teatr), uchinchi, yassi teatrda namoyish qilinadi. Sahna ikki bo'lak kartondan qilinadi. Bu teatrlardagi «artistlar» qo'l bilan, tagliklar, sim va magnit orqali turlicha harakat qiladi. Shakllarning tuzilishi ham turlichadir. Ish ertak yoki masal tanlashdan boshlanadi, so'ngra unga mos personajlar tayyorlanadi. Jonivorlar shakllarini bolalar badiiy kitoblardan kalkaga ko'chirishlari mumkin. Kalkadagi rasm nusxa qog'oz yordamida ikkita oq qog'ozga tushiriladi. Bu rasmlar rangli qalam bilan bo'yab, bittasini kartonga yopishtiriladi va kartonni shu rasm tarhi bo'ylab qirqiladi. Kartonning ikkinchi tomoniga ikkinchi rasm yopishtiriladi, g'altak va cho'p orqali balandligi 9-10 sm bo'lgan taglik tayyorlanadi. Cho'pning uchiga figura o'rnatiladi, g'altak yiqilib tushmasligi uchun uning tagiga doira qilib qirqilgan karton yopishtiriladi.

Sahna-shirma figuraning tagligi ko'rinmasligi uchun butunlikda qilinadi. Shirmani bo'yash yoki unga rangli qog'oz yopishtirish kerak. Shirmadan 20-22 sm oraliq dekoratsiya o'rnatiladi. Agarda o'rmon, dala, daryo, tog'larni tasvirlash lozim bo'lsa, muvofiq keluvchi suratni topib, unga oq ramka qilish, rasmni kartonga yopishtirish kerak. Dekoratsiyani yarim doira shaklida egish ham mumkin. Sahna-shirma stol ustiga qo'yiladi, uning orqasida esa figuralarni yurgazadigan va ular uchun gapiradigan o'quvchilar turadi. Agarda pyesa davomida dekoratsiya o'zgarib turishi kerak bo'lsa, kitob sifatli qilib birlashtirilgan kartonga yopishtirilishi lozim. Uning har bir sahifasida bitta dekoratsiya bo'ladi.

Agar quyonni yasash kerak bo'lsa, avval butun figurani, so'ngra uning oldingi oyog'ini bir oz uzunroq yasab qirqib olinadi. Bu old oyoqqa sim o'tkaziladi. U mana shu sim vositasida boshqariladi. Tayyorlab qo'yilgan old oyoqqa teshik qilinib ip o'tkaziladi, ipning bir uchi oyoqqa bir parcha qog'oz bilan tutashtiriladi va ipning ikkinchi uchi figuradan o'tkazilib tarangroq qilib tortiladi va figuraning ich tomoniga yopishtirib q
berilgan: namunalari

Karton teatrining jihozlari.

Karton teatrida kartondan yasalgan yassi va hajmli qo'g'irchoq figuralar ishtirok etadi. Bir tomonlama shakllar ip, sim va shu kabilar yordamida faqat bir tomonga harakat qiladi. Karton teatrida yuqoridan turib ip, sim bilan boshqariladigan shakllar ham qatnashadi, ular yengil harakat qiladilar, burila oladilar. Sahna uch bo'lak karton yoki fanerdan yasaladi. Sahnaning asosiy qismlari: orqa devor, pol va oldi peshtoqli devordir. Devorlarga ikki tomondan karton polosalar yopishtiriladi, bu polosalarga dekoratsiyalar osiladi.

Dekoratsiyalarni ularning o'zlaridan kattaroq kartonga yopishtirish kerak, chunki ularda osgichlar qirqiladi. Pardaning rasmi ham o'zidan kattaroq kartonga yopishtiriladi, bu uni ko'tarish va tushirishga qulaydir. Ko'pgina spektakllar uchun harakatlanuvchi dekoratsiyalar kerak bo'ladi. Bunday dekoratsiya shakllarning tez harakat qilayotganligini bildirish uchun qo'llaniladi. Harakatlanuvchi dekoratsiya 3-4 metrli qog'oz lentadan ishlanib, orqa devorga qilingan teshikdan o'tkaziladi va kerak vaqtda tortib, harakatga keltiriladi. Aytaylik, figura chap tomonga harakat qildirilmoqchi bo'lsa, dekoratsiya o'ng tomonga tortilib tez harakat qilinayotgandek tasavvur qilinadi. Sahna boshqacha qurilishi ham mumkin, bunday holda uning old qismi trilyajga o'ʻhshaydi.

Unda peshtoq-sahna oynasi qirqiladi. Bunday holda oyna orqasida undan 2-3 sm oraliqda ingichka dumaloq cho'p o'rnatiladi. Cho'pni o'rnatishdan oldin unga 10 tacha sim aylanalar kirgizilib, ularga suriladigan parda o'rnatiladi. Pardani burma qilish uchun kengroq bo'lishi kerak. Punktir bilan agarda ijrochilarning qo'lini yashirishning hojati bo'lmasa, olib tashlanishi oson 9-10 smli bo'lgan taxtachaga ko'rsatilgan. Sahna bunday qurilganda dekoratsiyalar ko'p qavatli parda ko'rinishiga ega bo'ladi yoki karton doiraga joylashadi.

Bu doira ingichka mixda aylanib, dekoratsiyani tezda almashtirish, ba'zi hollarda harakatlanuvchi dekoratsiyani ko'rsatish imkonini beradi. Dekoratsiyalarning tez almashishi uchun ularni kanselyariya nakolkasiga o'xshash vertushkaga o'rnatiladi. Bu doira taxtaga o'rnatilgan bir bo'lak yo'g'on simdir. Doira yoki vertushka orqasiga doka yoki tyul tortilgan uch ost ramkadan iborat parda joylanadi.

Doka ko'k yoki och ko'k rangga bo'yaladi. Bunday to'siqdan ijrochilar sahnani bemalol ko'rib tura oladilar va shakllarni ishonch bilan boshqara oladilar. Sahnani yoritish katta ahamiyatga egadir. Ularni shunday joylashtirish kerakki, ular sahnani yoritish nuri tomoshabinlarga tushmasin.

Musika barcha teatr postanovkalarining asosiy elementlaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, spektakl musiqali kirishdan boshlanadi. Musiqali tanaffus vaqtida dekoratsiya almashadi. Tovush va yorug'lik effekti bilan birikkan musiqa «Fonus xayol» teatrida ham, stol teatrida ham mukammal badiiy tasvirni yaratish imkonini beradi. Bu teatrlarda ovozga taqlid qilish, xo'rozning qichqirishi, mushukning miyovlashi, ayiqning o'kirishi hamda shovqin effektlari — yog'ayotgan yomg'ir ovozi, parovozning pishillashi va shu kabilardan foydalaniladi. Yoz oyida bolalarning o'z qo'llari bilan yasagan o'yinchoqlaridan o'yinchoq teatrlari, stol va barmoq teatrlari tashkil qilganda foydalanish mumkin. Bunda bolalar nafaqat oddiy tomoshabin bo'lib qolmasdan, ular mehnat qiluvchi, ijodkorga aylanib, o'zlaridan kichik ukalariga teatr ko'rsatish bilan ularni xursand qiladilar.

Barmoq teatri qahramonlarini qog'ozdan yasash mumkin. Bu kichik konus va silindr shaklidagi barmoqqa kiyish uchun yasalgan.

Qog'ozdan odam, hayvonlarning kichik

shaklida barmoqqa tasvirini tayyorlab, uni barmoqqa qog'ozdan uzuk shaklida yasalgan qog'oz halqaga yelimlanadi va barmoqqa kiyib olinadi. Teatr qahramonlarini kichik qutichalardan ham yasash mumkin. Qutichalarning tag tomonidan barmoqni kirgizish uchun joy tayyorlab, qutichaga xohlagan qiyofa berish mumkin. Qutichaning qulay tomonidan barmoq sig'adigan kichik teshikcha qilib qo'yiladi, masalan: gugurt qutisidan, kublardan, dumaloq shakldagi qutichalardan va boshqalardan.

Barmoq teatri uchun turli xil gazlamalardan foydalanish ancha keng tarqalgan. Bunda gazlamaning sitilib ketmaydigan xili tanlanadi va uni teskari tomonidan tikib, so'ngra o'ngiga ag'dariladi, qolgan joyi tikib chiqiladi. Bolalarga andozaning teskari tomonidan tikishni, ko'z, qosh, burun, og'iz kabilarni tikish yoki yopishtirish kerakligini aytib, ularni bajarishga undash mumkin. Bolalar mustaqil soch, jiyak, lenta va to'rdan bezaklarni o'zlari tikadilar. Porolondan ham barmoq teatri qahramonlarini yasash mumkin. Porolondan turli qahramonlarning bosh qismini tayyorlab, barmoqqa kiygazish joyini qilib, qahramonlarni bezatishda matolardan ham foydalanish mumkin. Maktabga tayyorlov guruhi bolalari ishtirokida barmoqqa kiyish uchun qahramonni barmoqqa mos qilib bichib, usti tomonidan «halqa» choki bilan, ba'zan esa to'g'ri chok bilan ichki tomonidan tikib, o'ngi tomoniga o'giriladi. Detallarni bolalar o'zlari tugmacha, jun iplar yordamida jihozlaydilar.

Barmoq teatrini qog'oz quyqasidan ham yasash mumkin. Bunda qog'ozdan silindr yasab, barmoqqa mos qilib qog'oz quyqani silindrga kirgiziladi, so'ng xohlagan shaklni yasash mumkin. Qurigandan keyin bosh qismlar bo'yaladi. Ularga ba'zi detallarni qog'ozdan qirqib, yelimlab qo'ysa ham bo'ladi. Masalan: quloqlarni, ko'zlarni tugmachadan, matolardan, turli iplardan sochlarni qilish mumkin. Bunday o'yinchoqlarni katta maktabgacha yoshdagi bolalar mustaqil bajaradilar. Kartonga chizib qirqilgan shakllardan: qizcha qushcha, hayvonlar boshining orqa tomoniga kichik karton kog'oz qoldig'idan barmoq sig'gulik qilib yopishtirib qo'yish mumkin.

Barmoq teatri boshqa teatrlar kabidir, lekin uning farqi shundaki, har bir ertak qahramonlarini bolalarning barmoqlariga mos kichik, yoki ertak ko'rsatuvchining barmog'iga to'g'ri keladigan qilib tayyorlanadi.

Savollar;

1. Barmoq teatrining boshqa teatrlardan farqi nimada.
2. Barmoq teatrining qahramonlari nimalarda yasashi mumkin.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.

18. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.:2010y.

19. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D.Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiqqa" T.:2010y.

10-mavzu. Ijodiy faoliyatga o'rgatish maqsad va vazifalari

1. Ijodiy faoliyat turlari.

2. Bolalarni xar tomonlama rivojlantirishda ijodiy faoliyatning ahamiyati.

Ma'lumki, bolalarning dunyoqarashining har tomonlama rivojlanishda turli o'yinlar va teatrlashtirilgan tadbirlarning ahamiyati kattadir. Bunda stol ustida o'ynaladigan qo'g'irchoq o'yinchoqlar teatridan keng foydaniladi.

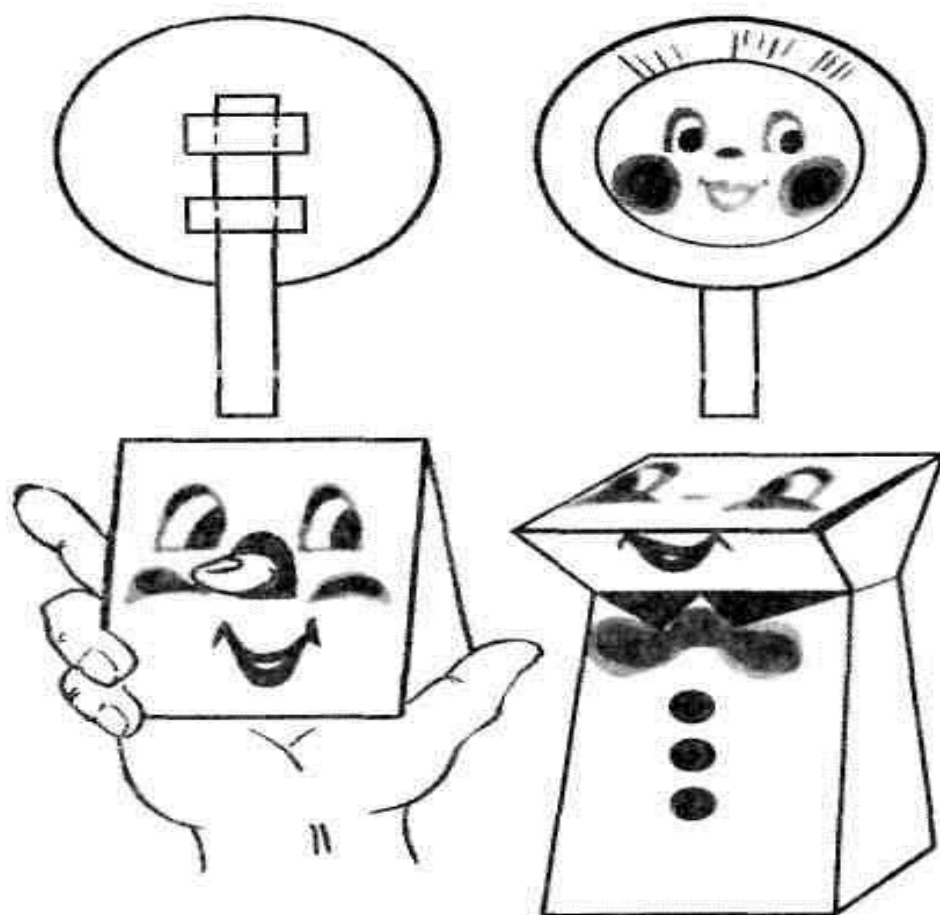
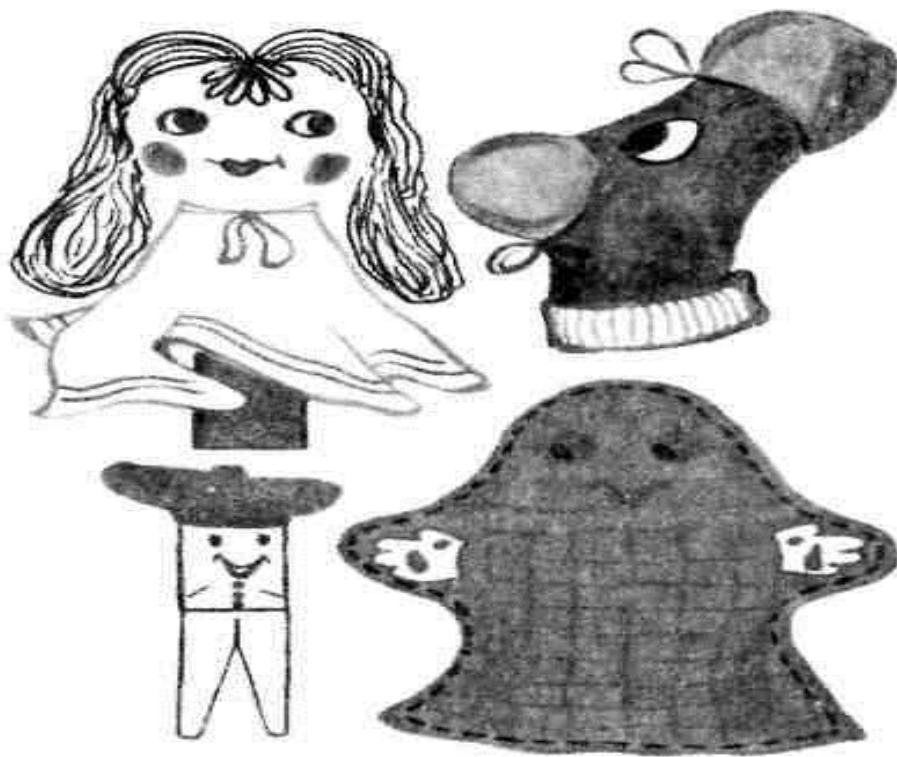
Paxmoq teatrining o'ziga hos tomoni shundaki, kichkintoylar, asosan, ertak qahramonlarining aynan o'zini ko'radilar. Personajlar paxmoq ekranga yopishtiriladi. Ekran tayyorlash uchun balandligi 40, uzunligi 60 sm li qalin karton yoki faner ustiga paxmoq gazlamasi yaxshilab yopishtiriladi. Bolalar uchun mo'ljallangan paxmoq teatri ertak ishtirokchilari, personajlar, dekoratsiyalar, ertak matni, boshlovchi ertakchi bobo yoki momolardan iborat bo'ladi.

Paxmoq teatri uchun personajlar quyidagicha tayyorlanadi — personajlar karton qog'ozdan qirqib olinadi va rangli bo'yoqda, guashda bo'yaladi. Tayyor bo'lgan personajlar ertak matni bilan birga papkaga solib qo'yiladi.

Qo'g'irchoqning bosh qismi uchun turli-tuman qutichalarni moslashtirish mumkin (qaymoqdan, sutdan bo'shagan kubik, silindr shaklidagi idishlar). Asosiysi unga bolaning qo'li sig'ishi kerak. Bolani o'zi xohlayotgan mavzuga mos qutichalarni to'plab qo'yishga o'rgatish kerak, detallarini esa, turli ashyolardan qirqish va yelimlash mumkin. Buning uchun bolalarga jihozlash uslubini ko'rsatish kerak. Bolalar bilan shunday o'yinchoqlar rasmlarini ko'rib chiqish yasashning ikki varianti mavjud: figuraning butun yoki bosh qismini aks ettirish.

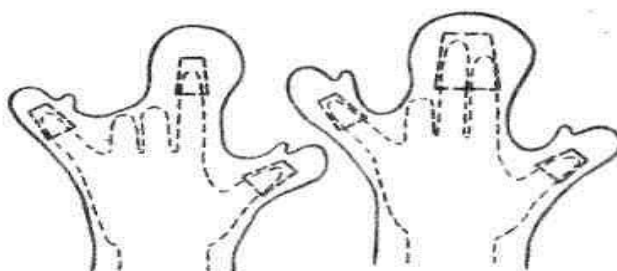
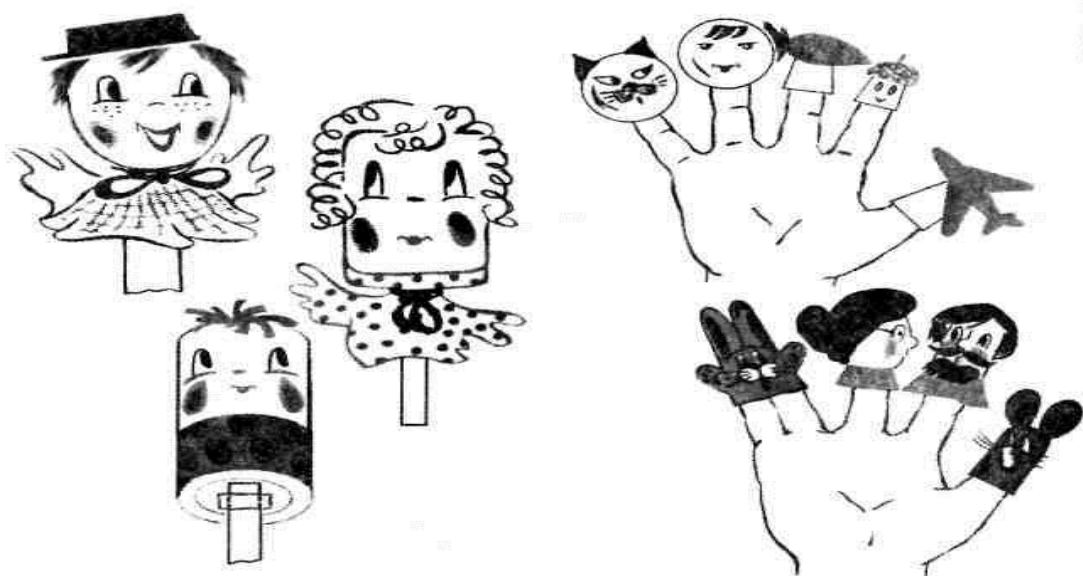
Bunda bolalar qo'lga matodan yubka kiyib, mustaqil tika oladilar. Qo'l barmoqlari quticha ichiga berkitilgan. Bunday qo'g'irchoqlardan gapiruvchi qo'g'irchoq qilish mumkin. Bolalarga og'zini qilish uchun tuynukcha qirqishga yordam berish kerak. Qutichaning ichidan tuynuk oldini ko'rsatkich barmoq bilan qimirlatsa, go'yoki qo'g'irchoq gapirayotganday tuyuladi. **Sakrovchi o'yinchoq.** Bunday teatr qahramonlarini yasash uchun dumaloq rezina kerak bo'ladi. Qog'oz

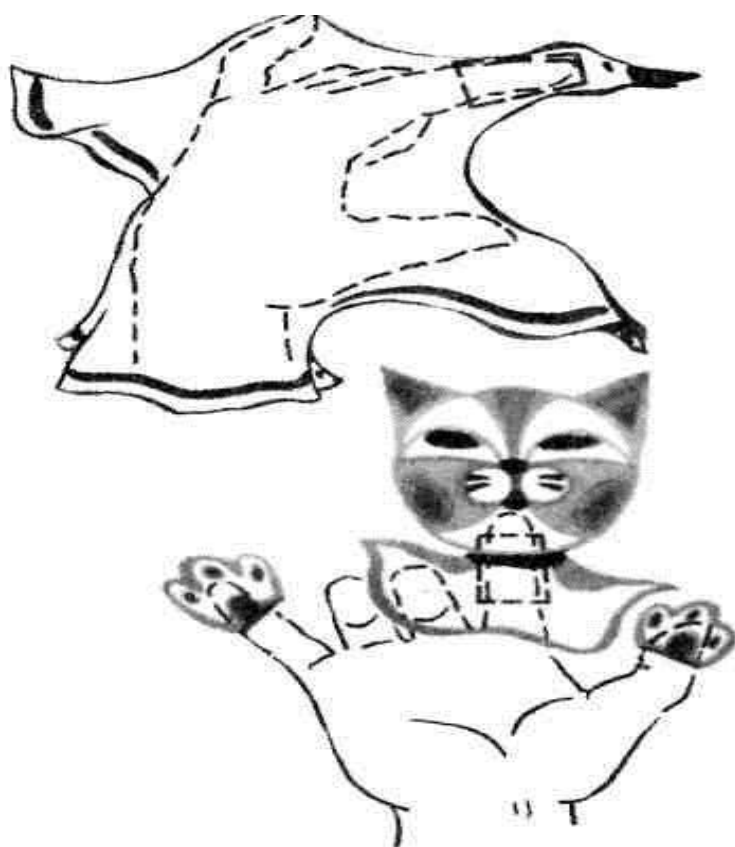
bo'laklaridan quyuq massa hosil qilish, rezina esa shu quyuq massa ichida qolishi kerak. Bu quyqadan har-xil qahramonlarning bosh qismini yasash mumkin. O'yinchoqni yasashda qog'oz, turli mato, paralon, sim, kleyonka kerak bo'ladi. Bolalar hayotini muhofaza qilish maqsadida elektr simlar, to'g'nag'ich, skrepka, spitsa va hokazo shikastlantiruvchi asboblardan ehtiyot bo'lish kerak. Quyida barmoq teatridan namunalari berilgan:

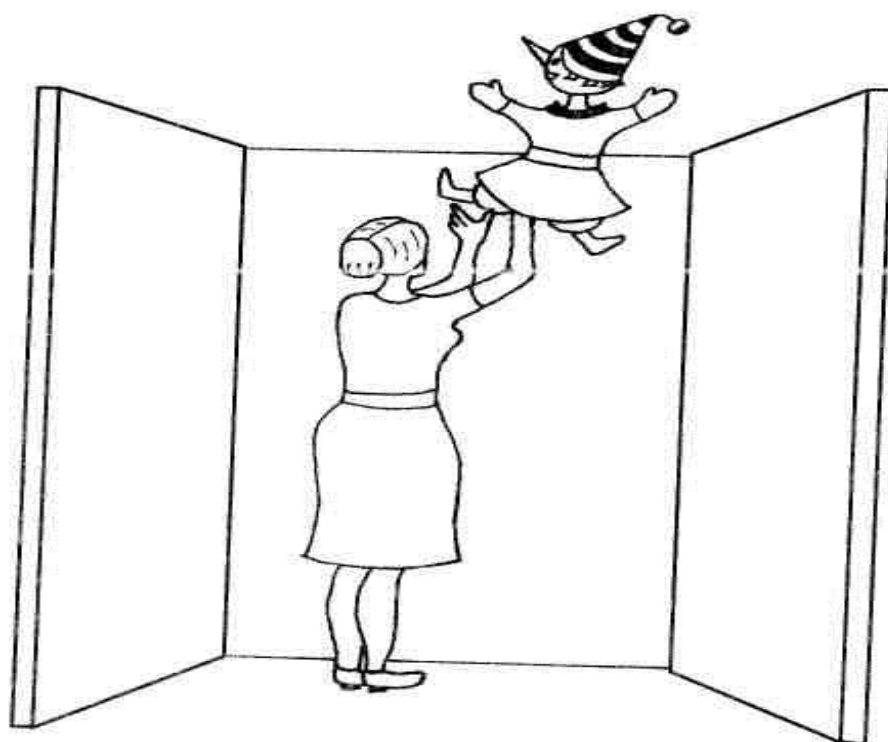
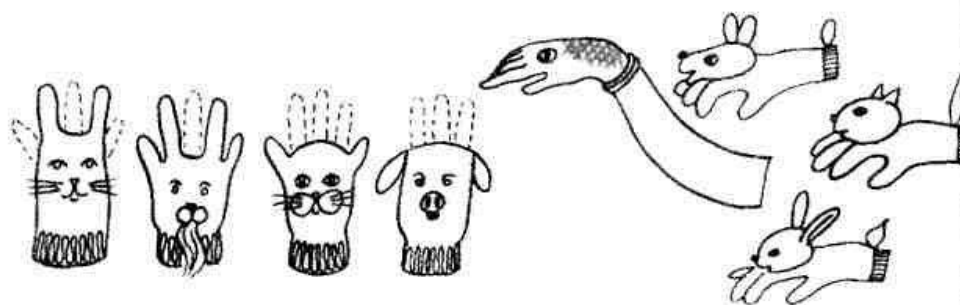

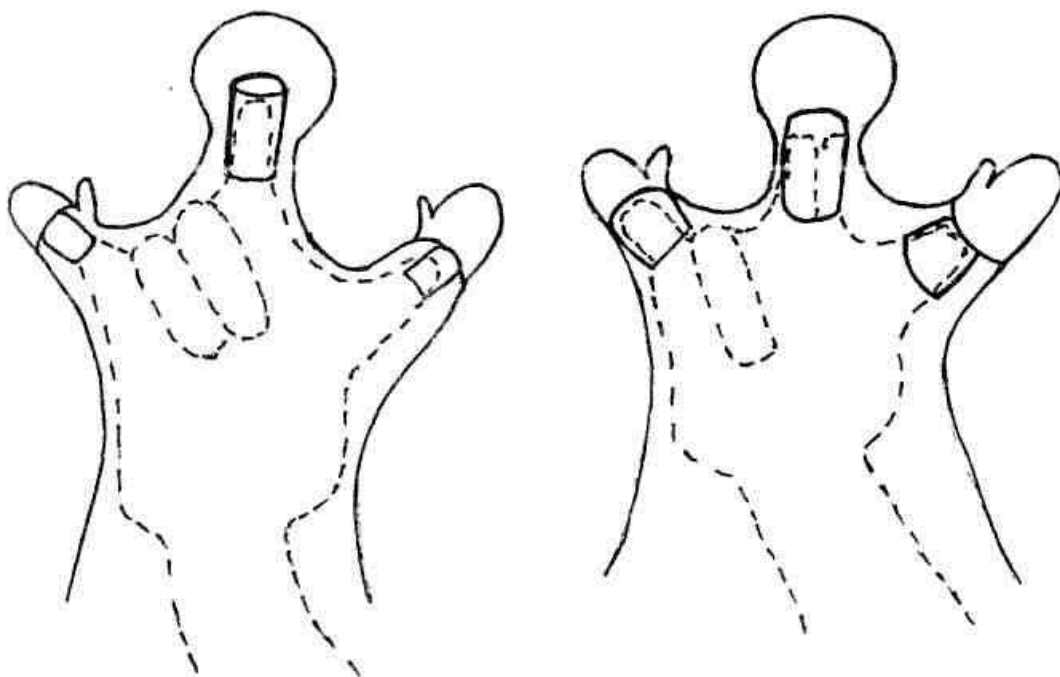
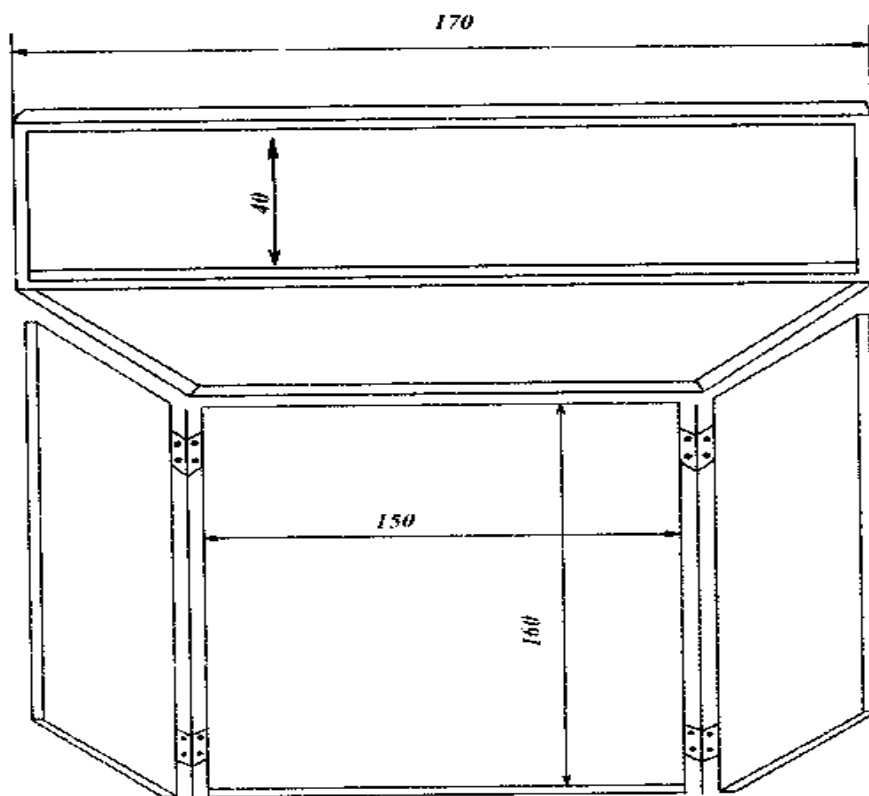

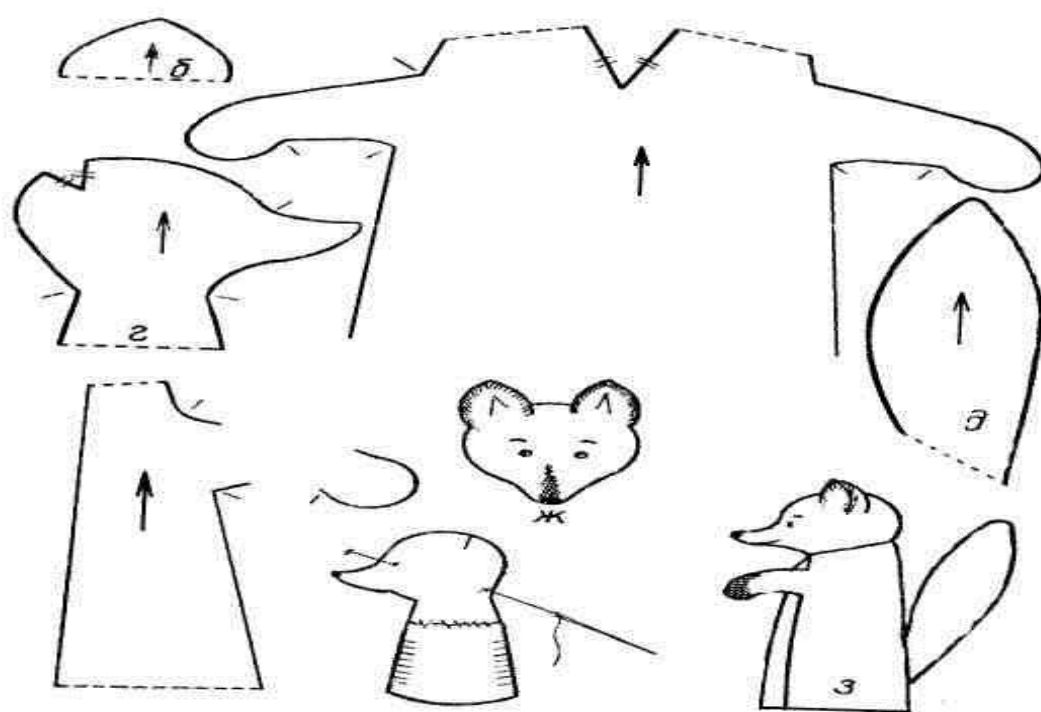
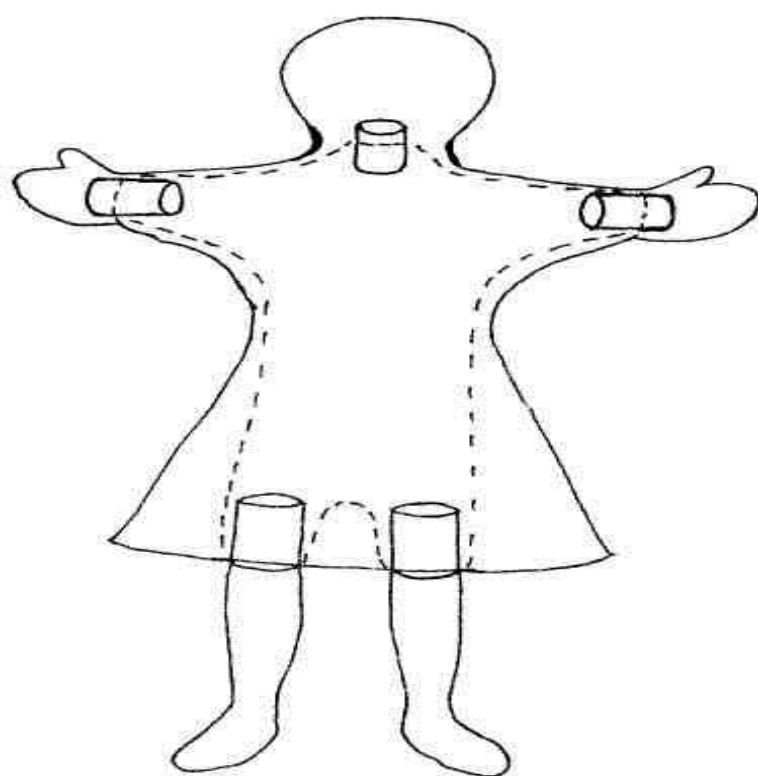
**Quyidagi rasmlarda qo'lqop teatri uchun
namunalar keltirilgan:**

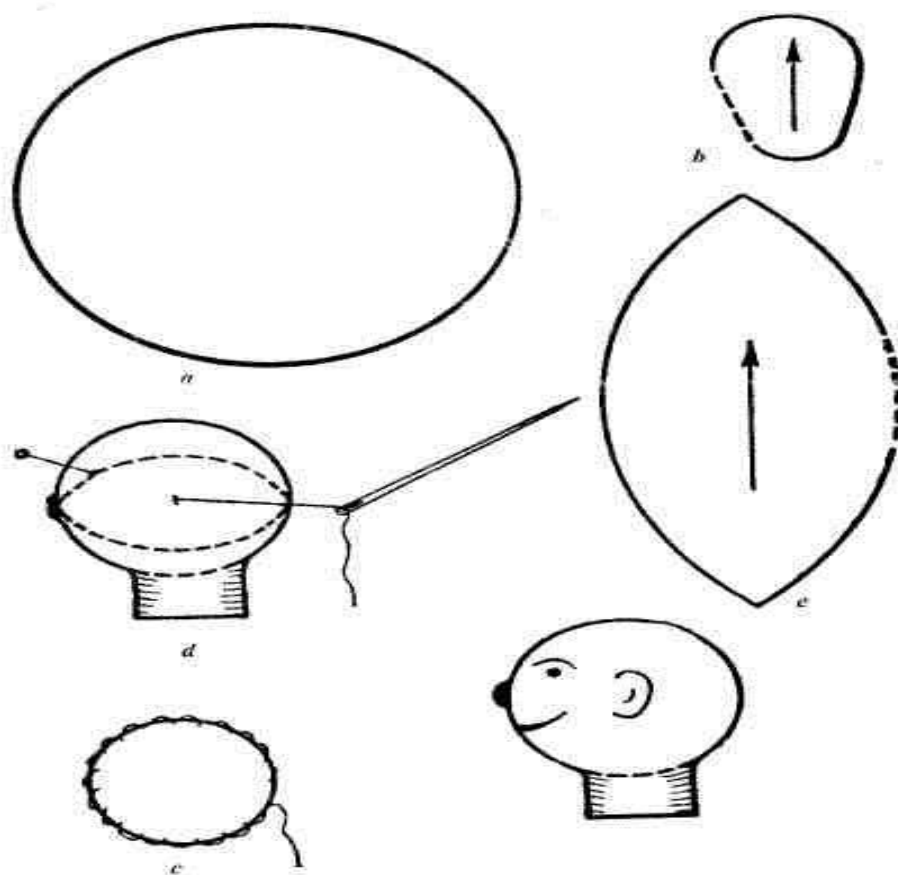
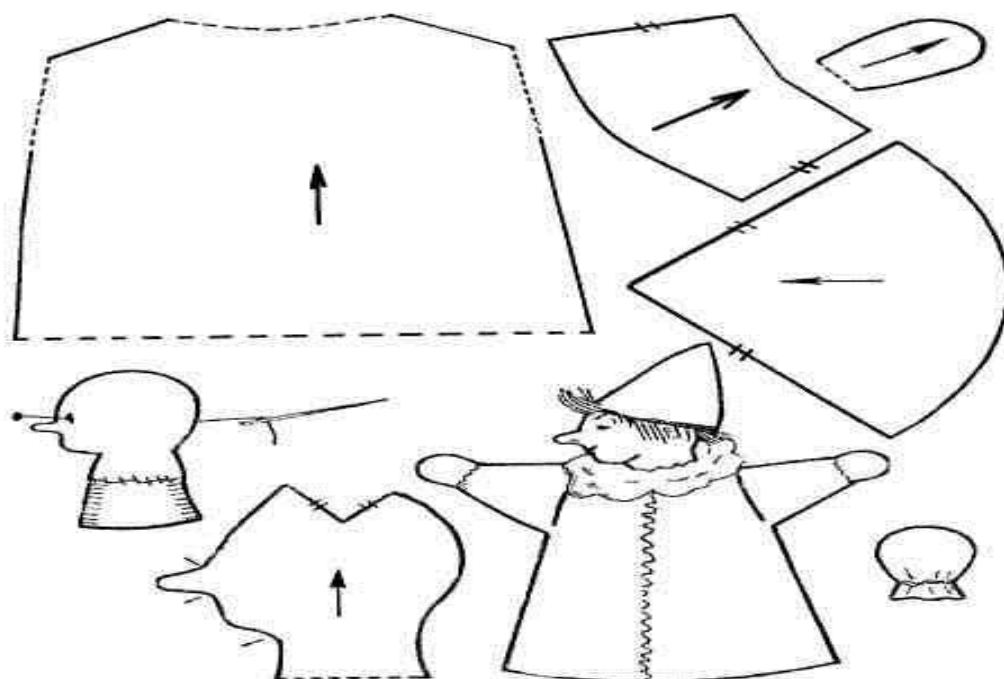

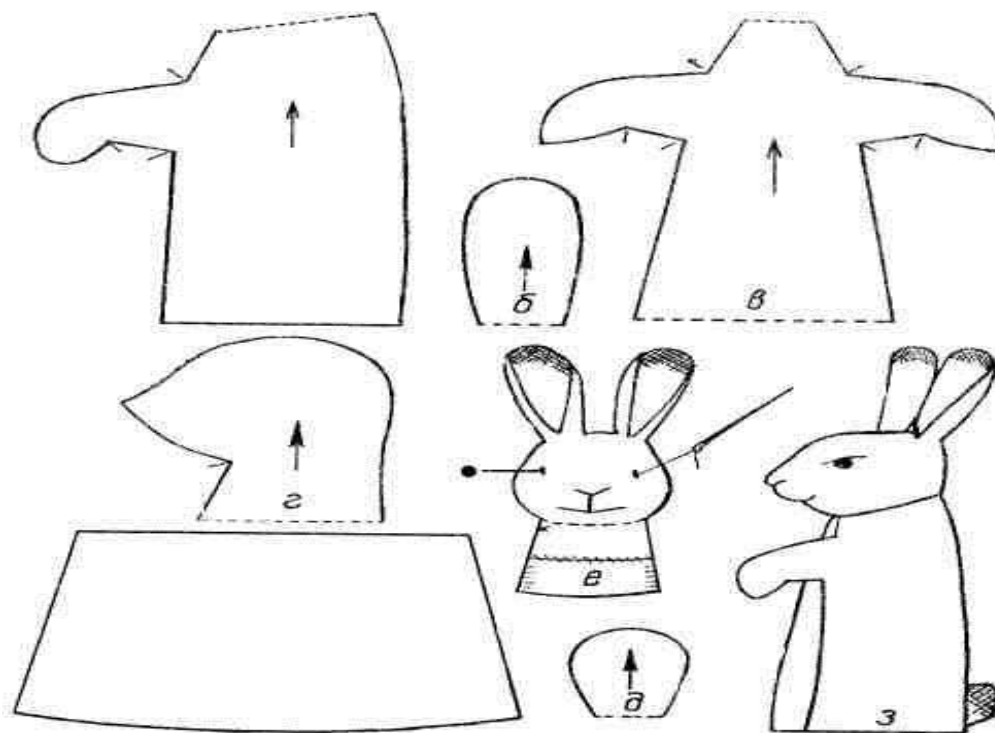
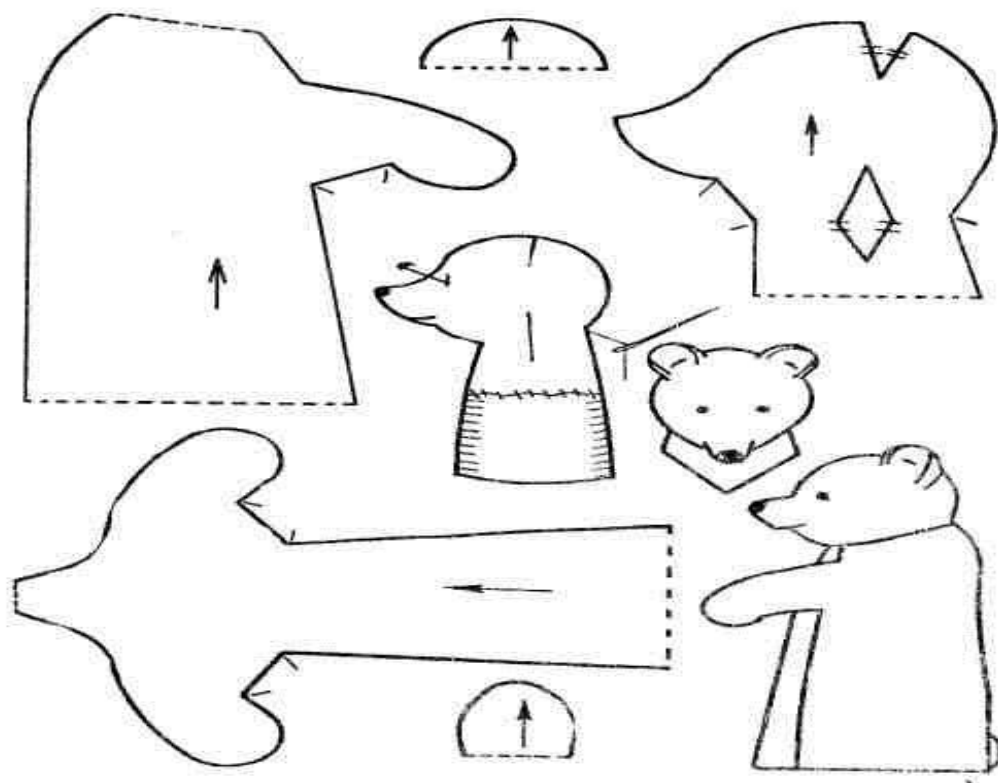

Savollar;

1. Paxmoq teatrining o'ziga hos tomoni nimada.
2. Xozirgi kunda qanday o'yinchoqlarga ehtiyoj ortmoqda.

Adabiyotlar;

1. N. Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.
20. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.: 2010y.
21. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. D. Azimova. Ustahonada amaliy mashg'ulot. "Musiqqa" T.: 2010y.

11-mavzu. QOG'OZDAN BUKLASH YO'LI BILAN O'YINCHOQ YASASH. («ORIGAMI» USULI).

1. O'rigami san'atining kelib chiqish tarixi.
2. Origami usulida o'yinchoq yasash.

«Origami» so'zining keiib chiqishi yapon tiliga mansub bo'lib, ikki ibora «ori» — buklangan va «gami» — qog'oz degan ma'nolarni anglatadi. Origami deyilganda odatda qog'ozlarni buklab turli buyum va o'yinchoqlarni yasash tushuniladi.

Origami san'at sifatida ilk marotaba IX-XII asrlarda Yaponiyada paydo bo'lgan. XIX asrning ikkinchi yarmiga kelib, bu san'at Yevropa mamlakatlariga ham tarqalib, rivoj topa boshladi. Har qanday buyumlarni yasashning izchil tizimiga ega chizma suratlar sifatida tasvirlash urfga kirdi.

Zero, rasmlarga qarab qog'oz buklamlaridan turli buyum o'yinchoqlar yasash 4-5 yoshli bolalardan tortib maktabning boshlang'ich sinfi o'quvchilarining ham tasvvur doirasini kengaytirishi, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini o'stirishi shubhasizdir. Bugungi kunga kelib, origami alohida amaliy san'at turi sifatida butun dunyoda keng ommalashgan.

«To'tiqush»ni origami usulida yasash.

1. Kvadrat shaklida qog'oz olamiz.
2. Diogonaliga buklaymiz.
3. Buklangan joydan burma hosil qilamiz.
4. Burma bo'ylab ikki uchi birlashtiriladi.
5. Buklangan qog'ozning har bir uchi orqaga qaytariladi.
6. Qaytarilganda avvalgi diagonalidan oshib ketmasligi kerak.
7. Bosh barmoq orasiga kirgizib ko'rsatkich barmoq bilan buklanadi va uning bosh qismi tayyorlanadi.

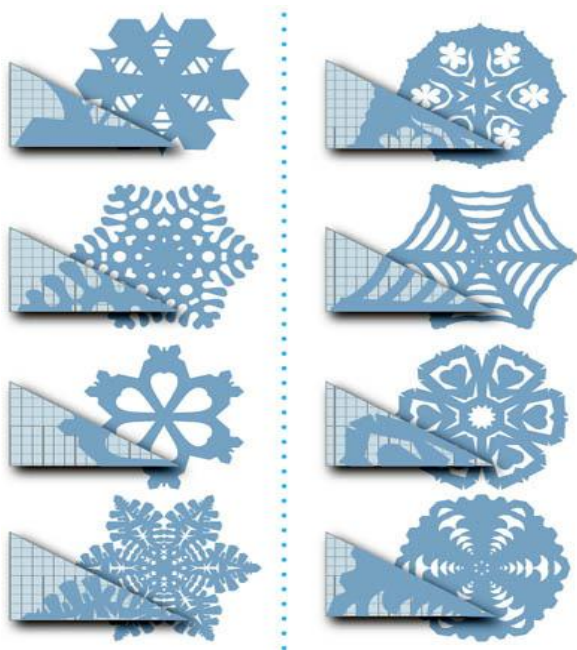
Qushchaning umumiy shakli tayyor boldi, shu shakldan o'zingiz xohlagan qushchangizni yasashingiz mumkin. Shakldagi bo'yalgan joylar qirqilsa, to'tiqush dumi, tumshug'idan qaychida ozgina chimdib, ichki tomonga mayda burmachalar hosil qilinib, ko'zi chizib qo'yiladi. To'tiqush tayyor.

Talabalar Yangi yil bayrami haqidagi ko'pgina ertaklar, multfilmlar, she'rlar, hikoyalarni yaxshi bilishadi.

Bu bayramda archani chiroyli bezash va Qorbobo, Qorqiz mehmon bo'lib kelishi bolalarni quvontiradi. Archani chiroyli bezatishda bolalarning o'zlari archa bezaklari va o'yinchoqlarini yasay bilishlari kerak. Qog'ozdan qor parchalari, birlyandalar, osma o'yinchoqlar, yelimsiz archa o'yinchoqlari, chiroqlar yasaladi.

Bu o'yinchoqlarni yasash uchun quyidagi: rangli qog'oz, yelim qaychi, har xil pechenye, konfetlarning zar qog'ozlari, turli xil gul qog'ozlar, kalka ishlatiladi. Qor parchalarni yasash uchun zar yoki oq qog'ozdan kvadrat hosil qilib olamiz va uni 6—8 qirrali qilib buklab chiqamiz.

Hosil bo'lgan uchburchak shaklga naqsh elementini chizib, qirqib chiqiladi.

So'ngra qog'ozni ochib, tekis holatga keltiriladi. **Qor parchasi** tayyor bo'ldi.

Zanjirlarni tayyorlash uchun 5-6 xil rangli qog'ozdan ingichka tasmalar qirqiladi, Qalinligi 2 sm, uzunligi esa 8 sm qilib olinadi va ular ketma-ket bir-birining orasidan o'tkazib yelimlanadi. Zanjirning ikkinchi ko'rinishi yelimsiz bajariladi. Bunda qog'oz hajmi kattaroq olinadi va undan har xil shakllar qirqiladi. Bir-biriga kiygizib chiqiladi. Osma o'yinchoqlar yasash uchun har xil chiroyli o'yinchoqlar tanlanadi va ularning shakli qog'ozga tushiriladi. Shakllar qirqib olinadi va yelimlashdan oldin ular orasidan ip yoki sim o'tkaziladi, shu tariqa chiroq va birlyandalar yasaladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida archa o'yinchoqlari va bezaklarini tayyorlashda rangli qog'oz, zar qog'ozlar, tashlandiq xomashyo ya'ni tuxum po'choqlaridan foydalanish mumkin. Quyida rangli qog'ozdan archa bezaklari, qor parchalarini yasash usullari va namunalar berilgan.

Savollar;

- 1.Origami san'at sifatida ilk marotaba IX-XII asrlarda qayerda paydo bo'lgan.
- 2.Origami so'zi qanday ma'nolarni anglatadi.

Adabiyotlar;

- 1.N.Qayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.
22. Nurmatova M.SH. Xasanova SH.T. Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi. "Sho'lpon" T.:2010y.

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

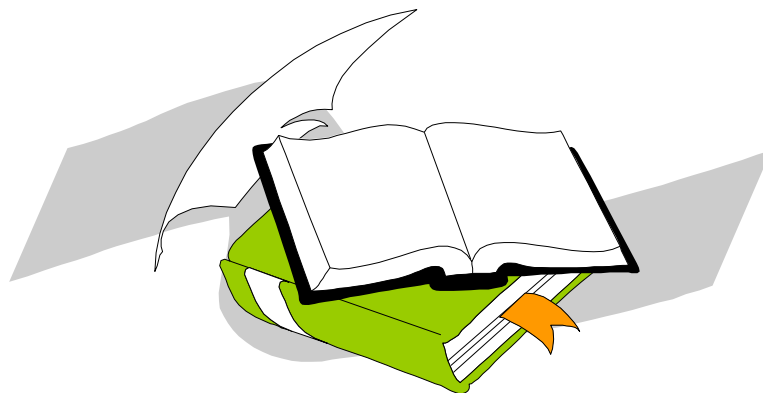
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM

KAFEDRASI

**BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O'RGATISH FANIDAN**

MUSTAQIL TA'LIM MAVZULARI

Qarshi – 2019 y

BOLALARNI SAHNA VA IJODIY FAOLIYATGA O'RGATISH

fanidan mustaqil ish mavzulari

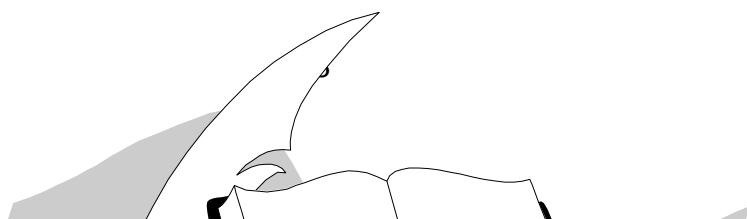
№	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Berilgan topshiriqlar	Bajarish muddati	Soat
	III-semestr			
1	Maktabgacha ta'lim muassasasida sahnalashtirish faoliyatining asosiy maqsadi	“Tushunchalar tahlili” metodini qo'llash.	1-2 hafta	2
2	Teatr - sahnalashtirish faoliyatining shakllari.	Lug'at tuzish. (20 ta).	3-4 hafta	2
3	Teatr - sahnalashtirish faoliyati prinsiplari	Toifalash jadvali” asosida mavzuni yoritish.	5-6 hafta	2
4	Maktabgacha ta'lim muassasasida sahnalashtirish faoliyatining ahamiyati.	Konspekt tuzish.	7-8 hafta	2

5	Turli yosh guruxlarda sahnalashtirish faoliyatining vazifalari	Lug'at tuzish. (20 ta).	9-10 hafta	2
6	Sahnalashtirish faoliyati rivojlantirish vositasi sifatida	Adabiyotlarni o'rganish.	11-12 hafta	2
7	Sahnalashtirish faoliyatida bolalarda aktyorlik qobiliyatini rivojlantirish	Toifalash jadvali" asosida mavzuni yoritish	13-14 hafta	4
8	Sahnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishining asosiy kriteriyalari	Tahlil qilish	15-16 H2afta	4
9	Maktabgacha ta'lim muassasasida sahnalashtirish faoliyatini tashkil qilish shakllari	Annotatsiya yozish;	1-2 hafta	4
10	Sahnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodiy faollikni shakllantirish	Internet ma'lumotlarini o'rganish	3-4 hafta	4
11	Sahnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishi mazmuni	Adabiyotlarga ro'yxatini tuzish.	5-6 hafta	4
12	Sahnalashtirish faoliyati jarayonida bolalarda ijodkorlikni rivojlanishi usullari	Tahlil qilish.	7-8 hafta	4
13	Qo'g'irchoq teatrining paydo bo'lish tarixi.	Tahlil qilish.	9-10 hafta	4
14	Maktabgacha yoshdagi bolalarni qo'g'irchoq teatri personajlarini yasash orqali badiiy ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning tarbiyaviy	"Nilufar guli" metodi asosida ishlash.	11-12 hafta	4
15	Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning badiiy ijodiy qobiliyatlarni qo'g'irchoq teatri vositasida shakllantirish mazmuni	Konspekt tuzish.	13-14 hafta	4
16	Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'g'irchoq teatrini tashkil etish va qo'g'irchoq yasash	Personajlarni yasashni o'rganish	15-16 hafta	2
17	Qo'g'irchoq teatri turlari.	Personajlarni yasashni o'rganish	17-18 hafta	2
18	Stol teatr.	Personajlarni yasashni o'rganish.	19-20 hafta	2
19	Soya teatri.	Personajlarni yasashni o'rganish	21-22 hafta	2
20	Barmoq teatri.	Personajlarni yasashni o'rganish	23-24 hafta	2
21	Qo'g'irchoq – qo'lqop.	Personajlarni yasashni o'rganish	25-26 hafta	2
22	Ijodiy faoliyat turlari.	Personajlarni yasashni o'rganish	27-28 hafta	2

	Jami			66
--	------	--	--	----

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI
MAKTABGACHA TA'LIM
KAFEDRASI

BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O'RGATISH FANIDAN
GLOSARIY

Qarshi – 2019 y

ESTETIK TARBIYA - voqelikni badiiy idrok qila olishni rivojlantirish, san'at asarlariga barqaror qiziqishini tarbiyalash, voqealar va badiiy obrazlarning hayotiy bog'liqligini tushunishga, san'at asarlarini tur va janrlarini ajratishga o'rgatish, badiiy va ijodiy qobiliyatlarini o'stirish, badiiy faoliyatning turlariga qiziqishni, unda faol qatnashishni tarbiyalash, ijtimoiy voqealarga nisbatan o'zining munosabatini bildirish, malakasini shakllantirish.

estetik tarbiya - go'zallikni xis qilish, atrof-muxitdan go'zallikni payqay olish va tushunishga bo'lgan qobiliyatni tarbiyalash.

extiyoj - individning biror narsa-xodisaga muxtojligi va kishining ruxiy quvvati xamda faolligi manbai xisoblanadigan asosiy xususiyati.

extimollik - tasodifiylik, pedagogik xayotdagi o'zgarishlarni aniq aytib berish mumkin bo'lmagan, extimol kutilgan jarayon.

O'yin faoliyatnini bir turi bo'lib, ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va bunyod etishga, o'z xatti-xarakatlarini takomillashtirishga qaratilgan bo'ladi.

Avtoritar – lotincha “autos” – o‘zim degan ma'noni anglatadi. munosabatlarni yoki hokimiyatni boshqarish usuli. avtoritar boshqaruvda siyosiy

hokimiyat hukmdor shaxsni yoki yetakchining siyosiy irodasi va qarorlari asosida amalga oshiriladi.

axloq - shaxsning jamiyatga va boshqa kishilarga nisbatan burchini belgilab beruvchi me'yorlar tizimi, ma'naviy xulq qoidalari, u ijtimoiy ong shakllaridan biri.

biografik metod – odamni uning tarjimai holi bilan bog'liq bo'lgan xujjatlar orqali o'rganish usuli.

boshqarish – tashkil etish, qaror qabul qilishga qaratilgan faoliyat, ob'ektni o'z xizmat vazifasi doirasida nazorat qilish, tartibga solish, ishonchli axborotlar asosida tahlil qilish va yakun yasash.

breynshtorming – aqliy xujum – baxslarni tashkil etishda qo'llaniladigan interfaol usuldir.

bosqichlar – muloqotda mavjud bo'lgan shaxsning o'zi bilan, boshqalar bilan va avlodlar orasida kechadigan jarayoni.

verbal – og'zaki ifodalangan nutq.

genotip – ota-onadan farzandga o'tadigan irsiy belgilar majmui.

gnostik – butun borliqni bilishga yo'naltirilgan faoliyat.

guruh – odamlarning birgalikdagi faoliyat mazmuni yoki muloqotda bo'lish xarakteri kabi qator belgilarga asoslangan ijtimoiy jamoa.

davlat ta'lim standarti – uzluksiz ta'limning muayyan bosqichida shaxs (mutaxassis)ning tayyorgarlik darajasi va mazmuniga qo'yiladigan minimum talablar.

demokratik – yunoncha “demos” – xalq va “kratiya” – hokimiyat ma'nolarini anglatadi. munosabatlarni yoki jamoani boshqarish uslubi. bunda boshqaruvchi boshqariluvchi tomon fikrini hurmat qiladi va inobatga oladi. muammolar hamjihatlikda hal etiladi.

didaktika – ta'lim va o'qitish nazariyasi hamda o'qitish jarayonida tarbiyalash mazmunini ifodalovchi pedagogikaning tarkibiy qismi.

dunyoqarash – odamning tevarak-atrofdagi oamga va unda o'zining tutgan o'rniga qarashlaridan kelibchiqqan tizim. uning falsafiy, siyosiy, ilmiy, diniy, aqliy va estetik qarashlari yig'indisi.

dialog – ikki va undan ortiq kishilarning o'zaro og'zaki gaplashishi.

dominant shaxs – boshqalar bilan muomala va munosabat o'rnatishda o'z fikrini o'tkazish xislatining yorqin namoyon bo'lishi.

izohlash, tushuntirish – og'zaki izoh, yoritilishi lozim bo'lgan turli materiallarni izohlash, isbotlash, tahlil qilish.

yosh psixologiyasi – turli yoshdagi odamlarning psixologik xususiyatlarini va rivojlanish qonuniyatlarini o'rganadi.

yosh davri nizolari – o'ziga xos, uncha uzoqqa cho'zilmaydigan ontogenez davrlari bo'lib, bu vaqtda keskin psixik o'zgarishlar yuz beradi.

jamoa – maqsadlari jamiyat maqsadiga mos keladigan umumiy faoliyat bilan birlashgan odamlar guruhi.

jamoaning negizi – umumiy fikr, maqsad va ishlab chiqarishga taalluqli qarorlarni shakllantiruvchi jamoa a'zolari.

yo'nalish – shaxsning xatti-harakati va faoliyatini aniq sharoitlardan qat'i nazar ma'lum yo'lga yo'naltiruvchi barqaror motivlar yig'indisi.

individuallik – individning boshqalardan farqlanadigan ijtimoiy xususiyatlari va psixikasining o'ziga xosligi, qaytarilmasligi.

istedod – shaxsning ma'lum faoliyatda ifodalanadigan qobiliyatining yuqori darajasi.

ijtimoiylashuv - inson tomonidan ijtimoiy tajribani egallash va hayot - faoliyat jarayonida uni faol tarzda o'zlashtirish jarayoni.

ijtimoiy tasavvurlar – shaxsga jamiyat orqali ta'sir etgan narsa va xodisalarning yaqqol obrazi.

interfaol – shaxslararo munosabatlarda bir-biriga xulq-atvor ta'sir ko'rsatish jarayoni.

kasb – faoliyat shakllari birlashmasi bo'lib, mazmun, vositalar, tashkilotlar, mehnat natijalari hamda mehnat sub'ektini tayyorlashga qo'yiladigan talablar majmui.

kuzatish – sinalluvchini aniq maqsad, faoliyat, vaqt, guruh bilan bog'liq ravishda tekshirish, o'rganish, ma'lumotlar to'plash metodi.

kommunikativ – shaxslararo munosabatlarda ma'lumot, axborot, g'oyalar almashinuvi jarayoni.

kichik guruh – a'zolari birgalikdagi faoliyat bilan shug'ullanuvchi va bevosita shaxslararo munosabatda bo'luvchi kishilar guruhi.

ko'nikma – odamning ma'lum ishni bajarishga tayyorligida ko'rinadigan qobiliyati. K. mahoratning asosini tashkil etadi.

liberal – lotincha “liberalis” – hur fikrli, erkin shaxs, muvosiyo'z ma'nolarini anglatadi. Munosabatlarni yoki hokimiyatni boshqarish uslubi.

ma'ruza – odatda oliy o'quv yurtida biror fan mazmunini og'zaki bayon qilishga asoslangan o'quv jarayoni, metodi.

malaka – shaxsning o'zi egallagan bilimlari asosida ularning yangi sharoitdagi yangiliklar bilan birga, ma'lum bir faoliyatni samarali bajarish qobiliyatidir.

mafura - g'oya va qarashlar tizimi.

motivasiya Metod – bilishning nazariy va amaliy o'zlashtirish usullari yig'indisi.

metodologiya – tadqiqot, tekshirish usuli bo'lib, bilishning nazariy va amaliy o'zlashtirish usullari yig'indisidir.

motiv – ma'lum ehtiyojlarni qondirish bilan bog'liq faoliyatga undovchi sabab.
– odamni faol faoliyatga undovchi sabablar majmui.

mehnat – inson ehtiyojini qondirish asosida tashqi olamni o'zgartirishga qaratilgan maqsadli faoliyat. Mutaxassislik – faoliyatning aniq shakli bo'lib, mehnat egasining kasbiy tayyorligi, mehnat vositalari, mehnat jarayoni va maqsadining maxsus xususiyatlari bilan belgilanadi.

muloqot – ikki yoki undan ortiq odamlarning o'zaro bir-biriga ta'sir etishi.

monolog – ma'ruzachi tomonidan nutq so'zlanishi, ma'ruzachi aktiv, tinglovchi passiv bo'lgan jarayon.

mobil shaxs - shaxsning bir faoliyat turidan boshqasiga o'tish va moslashish imkoniyatining yuqori darajada kuzatilishi.

negativizm - individning har qanday sharoitda ham guruh fikriga qarshi turishi va o'zicha mustaqil fikr, mavqeni namoyon qilishi.

norasmiy – odamlarning birgalikdagi muloqot va faoliyatlarida ular orasidagi munosabatlarning o'zaro ishonch, bir xil qarash va maqsadlarning ko'zda tutilishi.

noverbal - nutqsiz ifodalangan xarakat, mimika, xolatlarning boshqa shaxsga yo'naltirilishi.

nizolar – o'zaro ta'sir ko'rsatayotgan kishilarning qarama-qarshi turishi, bunda fikrlar, pozisiyalar, qarashlar teskariligi kuzatiladi.

nizo turlari – nizolarning kimlar orasida yuzaga kelishiga ko'ra farqlari: shaxslararo, guruhlararo, shaxsiy, etnik, milliy; namoyon bo'lish xususiyatiga ko'ra: ochiq, yopiq, uzoq muddatli, qisqa; mavqe yoki darajaga ko'ra: vertikal va gorizontal; yo'nalishiga ko'ra: destruktiv va konstruktiv.

oila – turmush qurish, qarindosh-urug'chilik asosidagi kichik guruh.

Pedagogik jarayon – ta'lim masalalari, uning taraqqiyotini hal qilishga qaratilgan, maxsus tashkil etilgan pedagog va talabalarning maqsadli o'zaro munosabatlari.

pedagogik texnologiya – 1) oldindan loyihalashtirilgan pedagogik jarayonni amaliyotga rejali va bir maromda tatbiq etish yoki pedagogik masalani echishga qaratilgan pedagogning uzluksiz o'zaro bog'langan harakatlari tizimidir; 2) ta'lim-tarbiya metodlarini u yoki bu to'plamini qo'llash bilan bog'liq bo'lgan pedagogning uzluksiz, o'zaro shartlangan harakatlari tizimidir; 3) ta'lim shakllarini optimallashtirishga qaratilgan, texnika hamda inson omillari, uning o'zaro hamkorligi asosida o'qitish jarayoni va bilimlarni egallash, yaratish, qo'llash hamda belgilashning tizimli metodidir.

pedagogik faoliyat – ta'lim maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyatning alohida turi.

faoliyat – 1) ongli maqsad bilan boshqariladigan kishining ichki (ruhiy), tashqi (jismoniy) faolligi; 2) atrof-muhitning kishilar tomonidan maqsadga muvofiq qayta bunyod etilishi.

rasmiy – odamlarning birgalikdagi faoliyatlarida, ijtimoiy rollar taqsimotida mavqe, martabaning inobatga olinishi

real – birgalikdagi faoliyat jarayonida bevosita muloqot amalga oshishi imkoniyati.

so'rov – asosiy metodlardan biri bo'lib, nutq muloqoti yordamida bevosita yoki bivosita ma'lumot olinadi.

tarbiya – shaxsni his-tuyg'ularini xarakterini, jismoniy rivojini, hulk- atvorini muayyan o'nalishda shakllantirish maqsadida kishilar bir-biriga ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy xodisadir.

ta'lim – maxsus tayyorlangan kishilar rahbarligida o'tkaziladigan, o'quvchilarni bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantiradigan, bilim, qobiliyatlarini o'stiradigan, ularning dunyoqarashini tarkib toptiradigan jarayondir.

test – sinalluvchini tekshirish jarayonida maxsus qo'llaniladigan metodlardan biri bo'lib, bu metod orqali aniq bir psixologik xususiyat aniqlanadi.

tushuncha – narsa va xodisalarning muhim belgi va xususiyatlarini bitta so'z yoki so'zlar guruhi bilan ifodalashdan iborat tafakkurning mantiqiy shakli.

tushunish – biror narsaning ma'nosi va ahamiyatini anglash qobiliyati, asosiy erishilgan natijasi.

tahlil – tafakkur qilish usuli, bunda murakkab ob'ektlar qismlarga bo'linib o'rganiladi.

trening – mashq qilmoq, guruxlarda muloqotning samarali tashkil etish usuli bo'lib, shaxsning muloqotga o'rgatish va obro'li bo'lishini rivojlantirish maqsadida o'tkaziladi.

Tobe shaxs – muloqot va boshqa jarayonlarda shaxsda ko'nikuvchanlik, boshqa kishilarga bog'liqlik, fikriga bo'ysunish xususiyatlarining tarkib topishi.

umumlashtirish – voqelikdagi narsa va xodislarni umumiy va muhim belgilariga qarab fikran birlashtirishdan iborat tafakkur jarayoni.

uyushganlik – guruh a'zolarining bir-birlarini yaxshi bilishlari, bir-birlarining dunyoqarashlari, hayotiy prinsiplari, qadriyatlarini anglashlari.

faoliyat – insongagina xos, ong bilan boshqariladigan ehtiyojlar tufayli paydo bo'ladigan va tashqi olam bilan kishining o'z-o'zini bilishga, uni qayta qurishga yo'naltirilgan faolligi.

faollik – tirik materiyaning umumiy xususiyati, tevarak muhit bilan o'zaro ta'sirda bo'lishida namoyon bo'ladi.

xarakter – kishidagi barqaror psixik xususiyatlarining individual birligi bo'lib, shaxsning mehnatga, narsa va xodisalarga, o'ziga va boshqa kishilarga munosabatlarida namoyon bo'ladi.

harakat – maqsadga muvofiq yo'naltirilib, ongli ravishda amalga oshiriladigan harakatlar yig'indisi. H. Ongli faoliyatning tarkibiy qismlari va motivlaridan biridir.

shaxs – ijtimoiy munosabatlarga kiruvchi va ongli faoliyat bilan shug'ullanuvchi betakror odam.

shaxs – 1) kishilarning ijtimoiy xulqi, insonlar orasida o'zini tutishini aks ettiradigan ruhiy sifatlari majmuini bildiruvchi tushuncha;

2) turli-tuman sifatlar tizimidagi kishining ruhiy, ma'naviy mohiyati;

emosiya – odam va hayvonlarning sub'ektiv ifodalangan ichki va tashqi qo'zg'oluvchilar ta'siriga javob reaksiyasi.

empatiya – boshqa odamlarning psixik holatini tushunish qobiliyati.
e'tiqod - shaxs amal qiladigan bilim, tamoyil va xodisallarning qalban va asosli ishonch bilan bog'langan, uning atrof-muxitga xamda o'zining xatti-xarakatlariga bo'lgan sub'ektiv munosabati.

o'qish – shaxsning bilim va faoliyat usullarini egallashga hamda uni mustahkam esda saqlab qolish jarayoni.

o'yin – faoliyat turlaridan biri bo'lib, bolalarning kattalar faoliyatini, ish xarakatlarini aks ettirishda ifodalanadigan va atrofni bilishga qaratilgan faoliyatdir.

o'z-o'ziga baho berish – shaxsning o'z-o'ziga baho berishi.

o'z-o'zini baholash – shaxsning o'z psixologik sifatlari, xulqi, yutuqlari va muvaffaqiyatsizliklari, qadr-qimmati, kamchiliklarini baholay olishi.

o'z-o'zini tarbiyalash - 1) shaxsga xos bo'lgan madaniyatning shakllanishi va rivojlanishiga qaratilgan izchil va ongli faoliyati; 2) shaxsning o'z jismoniy, ruhiy va axloqiy sifatlarini tinmay amalga oshirish.

o'qitish - ta'lim oluvchining bilish faoliyatini boshqarishga qaratilgan o'qituvchining faoliyati. Qobiliyat – shaxsning ma'lum faoliyatidagi muvaffaqiyatlarini va osonlik bilan biror faoliyatni egallay olishini ta'minlaydigan individual psixologik xususiyati.

o'qituvchining innovasion faoliyati - ijtimoiy pedagogik fenomen bo'lib, ijobiy imkoniyatni aks ettirish, kundalik faoliyatdan chetga chiqishdir.

o'qitish vazifasi - ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlanish vazifalari.

o'qitish turlari - sokratcha suxbat metodi, qoloq ta'lim, izoxlash-namoyish etish asosida o'qitish, bilimlarni mustaqil egallash, dasturlashti-rilgan ta'lim, o'quv jarayonini algoritmash, differensiasiyali xamda indnvidual ta'lim va boshqalar.

o'qish – o'quvchinng o'z qobiliyati, bilimi, malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan xarakat.

qiziqish – shaxsning o'zi uchun qimmatli va yoqimli narsa yoki xodisalarga munosabati.

qobiliyatlar – shaxsning ma'lum faoliyatdagi muvaffaqiyatlarini va osonlik bilan biron faoliyatni egallay olishini ta'minlaydigan individual psixologik xususiyati.

xalollik - shaxsiy va ijtimoiy majburiyatlarni, axloqiy me'yorlarni rostguylik bilan saqlash.

xasad - o'zgalarpiig muvaffaqiyatlarini ko'ra olmaslikdan kelib chiqadigan tyyg'u.

pedagogikaning nazariy vazifasi- ilg'or va yangi pedagogik tajribalarni o'rganish.

pedagogikaning texnologik vazifasi - diagnostik satx - pedagogik xodisalar xolatini aniqlash; bashorat qilish satxi - pedagogik faoliyatni eksnerimental tadqiq qilish va shu asosda pedagogik voqelikni yaratish modellarini o'rnatish; loyixa satxi- pedagogik faoliyatning nazariy konsepsiyasi, uning mazmuni va xarakteri asosida ularga muvofiq metodik materiallar (o'quv reja, dastur, darslik va o'quv ko'planmasi, pedagogik tavsiyanomalar) ishlab chiqish; yaratuvchilik satxi - pedagogik fan yutuqlarini takomillashtirish va qayta rejalashtirish maqsadida ta'lim amaliyotiga tatbiq etish; reflsktik tuzatma (korrektirovka) satxi - ilmiy tadqiqotlar natijalarining ta'lim va tarbiya amaliyotiga singib ketishini baxolash.

pedagogika fani - maxsus institutlarda (oilalar, ta'lim va tarbiya, madaniyat muassasalari) maqsadga muvofiq tashkil etiladigan real, yaxlit pedagogik jarayon.

pedagogik jarayon - ta'lim masalalari, uning taraqqiyotini xal qilishga qaratilgan, maxsus tashkil etilgan pedagog va tarbiyalanuvchilarning maqsadli o'zaro munosabatlari.

Pedagogik jarayon tamoyillari - pedagogik faoliyatni tashkil etishning asosiy talablari bo'lib, u pedagogik jarayonning yo'nalishini ko'rsatadi va uning qonuniyatlarini ochib beradi.

pedagogik ixtisoslik - ta'lim natijasi o'laroq bilim, malaka va ko'nikmalar majmuidan iborat bir kasbiy gurux doirasidagi faoliyat turi.

pedagogik ixtisoslashish - pedagogik ixtisoslik doirasidagi faoliyatning bir turi.

pedagogik malaka - muayyan toifadagi vazifalarni xal qilish imkoniyatiga ega bo'lgan mutaxassisning kasbiy pedagogik tayyorgarligi darajasi va turi.

pedagogik masala - pedagogik jarayonning asosiy birligi, o'ziga xos tizimdir. U voqelikni bilish va qayta yaratish zaruriyati bilan bog'lik tafakkur qilinadigan pedagogik vaziyatdir. Ta'lim qatnashchilarining ma'lum bir maqsadini ko'zlagan ta'lim va tarbiyadagi moddiylashtirilgan vaziyatdir.

pedagogik maxorat - pedagogik jarayonni bilish, uni tashkil eta olish, xarakatga keltira olish (A.S. Makarenko), pedagogik jarayonning yuqori samaradorligini belgilovchi shaxsning ish sifati va xususiyatlari sintezi.

pedagogik muloqot - ta'lim oluvchilarning maqsadlari xamda ularning birgalikdagi faoliyatlari mazmunidan kelib chiqadigan o'zaro aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishni, bir-birini anglash va qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning ko'p qirrali jarayoni.

pedagogik takt - shaxslar faoliyatini turli doiralarida ular bilan muloqotda bo'lishning pedagogik tamoyili, o'lchovi, talabalar bilan ularning shaxsiy xususiyatlarini xisobga olgan xolda to'g'ri muloqotda bo'la olish malakasi.

pedagogik texnika –

1) xar bir ta'lim oluvchiga va jamoaga pedagogik ta'sir o'tkazishning samarali qo'llash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar majmuasi;

2) xar bir ta'lim oluvchi va jamoaning faolligini pedagogik jixatdan ta'minlash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar.

pedagogik tizim - shaxsni rivojlantirish va yaxlit pedagogik jarayonni birlashtirgan ta'limning o'zaro bog'langan tashkiliy tuzilmasi.

pedagogik faoliyat - ta'lim maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyatning aloxida turi.

pedagogik uyin - bilim olishga qaratilgan va ma'lum bir pedagogik natijani ko'zlagan xamda ta'lim jarayonida muayyan maqsadni amalga oshiruvchi faoliyat turi.

pedagog nuqtai nazari (pozisiyasi) - pedagogning dunyoga, pedagogik voqelikka va pedagogik jarayong'a bo'lgan intellektual va xissiy munosabati.

pedagogik haqqoniylik – o'qituvchining obektivlik mezoni, uning ma'naviy tayyorgarlik darajasi.

pedagogik faoliyat - ta'lim maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyatning aloxida turi.

proektiv malaka - malakaning maxsus turi bo'lib, kutilgan pedagogik natijalarni aniq ta'lim va tarbiya rejalarida aks ettiradi.

preskreptiv - me'yoriy.

psixologiya - 1) shaxsning ob'ektiv borlikni faol aks ettirish jarayonini o'rganuvchi fan; 2) ma'lum bir faoliyat turining o'zaro shartlangan psixik jarayonlar tuplami; 3) psixika, xarakter xususiyati, ko'ngil xazinasasi.

rasionalizasiya - metodlarni yoki biror ish - xarakatni takomillashtirish.

releksasiya - kuchli xayajon va jismoniy zuriqishdan so'ng engil yurish, tinchlanishning umumiy xolati.

retrospektiv - o'tmishga murojaat etish.

Ruxiy pedagogik tayyorgarlik - pedagogikaning metodologik acoclari va kategoriyalarini, shaxsniig ijtimoiylashuvi va тараққиёти қонуниятлари, ta'lim va tarbiyaning moxiyati, maqsadi va texnologik g'oyalarini bilish.

Suhbat - kuzatuv juda etarli darajada aniq, bo'lmagan zarur axborotni olish uchun qo'llanadigai tadqiqot metodi.

tadqiqot ob'ekti - ziddiyat va muammoli vaziyat tug'diruvchi, bilishga qaratilgan ilmiy taxlilga muxtoj ob'ekt.

tadqiqot predmeti - bevosita o'rganilishi lozim bo'lgan va amaliy yoki nazariy jixatdan muxim ahamiyat kasb etadigan ob'ektning mohiyati, ma'lum bir tomoni, xususiyati.

tayziq o'tkazish - uyatga qo'yish, aybdorlik xissi yoki ko'ngli chukkanlarning fikri, xissiyoti, intilishi va moyiligi ularning ongidan xalos qilish.

takabbur - o'z manfaatlarini yuqori quyuvchi, manman shaxs.

takt - misli ko'rilmagan tarzda o'zini tuta bilish.

ta'lim - 1) shaxsning jismoniy va ma'naviy shakllanishining yagona jarayoi, ijtimoiy etalonlarni ijtimoiy ong sifatida u yoki bu darajada qayd qilingan, tarixan shartlangan ideal timsollarga ongli yo'naltirilgan ijtimoiylashish jarayoni; 2) muayyan bilimlarni egallash g'oyaviy-axloqiy kadr, malaka, ko'nikma, axloq me'rlariga qaratilgan jamiyat a'zolarining ta'lim va tarbiyasi vazifasini bajaradigan nisbiy mustakil tizim Tarbiya - 1) shaxsning ma'naviy va jismoniy xolatiga muntazam va maqsadga muvofiq, tasir etish;

2) pedagogik jarayonda ta'lim maqsadlarini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyati.

texnika – yunoncha “texne” –mahorat, sa'nat ma'nolarini anglatadi. Pedagogik texnika o'qituvchining o'quvchilarga shaxsan (o'z xatti-harakatlari, nutqi, kayfiyati orqali) ta'sir etish usullari yig'indisi.

TARBIYA - pedagogik xodisa bo'lib, yosh avlodga ilmiy bilimlar sistemasida, malaka va ko'nikmalarini maxsus metod va vositalar orqali rejali ravishda singdirib borish va buning natijasida xar tomonlama shakllangan kishini tarbiyalashni maqsad qilib qo'yadi.

MA'LUMOT - asosiy pedagogik tushuncha bo'lib, u ijtimoiy xayot voqealarini obektiv aks ettirishidir. Bu jarayon kishi tomonidan tabiat, jamiyat va kishi tavakkuri to'g'risidagi umumlashirilgan ijtimoiy zarur bilim, malaka, ko'nikmalar sistemasining egallab olishi natijasidir.

Ma'lumot kishini bilishga bo'lgan talabini ta'minlab, undagi qobiliyatlarni ma'lum darajaga ko'taradi va ommaviy faoliyatga tayyorlaydi.

Ma'lumot ta'limning natijasi bo'lib, u kishi tomonidan bilim, malaka va ko'nikmalarni mustaqil egallash o'z bilim darajasini takomillashtirishdir.

TA'LIM - ijtimoiy zarur bilimlar, muayyan ko`nikma va malakalarni o`quvchilarga singdirish, ularning ongiga va xulqiga ta'sir etish, dunyoqarashiga va bilish faoliyatini rivojlantirishdir. U insonni mehnatga, xayotga tayyorlashning asosiy vositasidir.

Ta'lim berish jarayonida tarbiya va ma'lumotning maqsadi amalga oshiriladi. Ta'lim ikki tomonlama jarayon o`qitish va o`qishni o`z ichiga oladi.

**O`QITISH** - pedagogik faoliyat bo`lib, u bilim, malaka, ko`nikmalarni bolalarga singdirish, ularning bilish va amaliy faoliyatiga raxbarlik qilishdir.

**O`QISH** - o`quvchining bilim, malaka, ko`nikmalarini egallashdan mamliy faoliyatidir. U o`quvchilarning xar tomonlama rivojlanishini taminlaydi.

Bola shaxsini uyg`un rivojlantirish shaxsni insoniyat tomonidan to`llangan xamma boyliklarini xozirgi zamondagi fan texnika taraqqiyoti va madaniyat darajasida egallab olishni xar tomonlama rivojlangan barkamol shaxsning insoniy sifatlarni takomillashtirishidir, zamon talabiga javob beradigan darajaga ongli ravishda intilishidir.

O`Z-O`ZINI TARBIYALASH -yaxshi tarbiya natijasida yuzaga kelib, shaxsning o`z-o`zini kamolga etkazishga olib keladi.

KUZATISH-bu ba'zi bir salbiy sifatlardan ozod bo`lishdir. U odatda o`z-o`zini tarbiyalash jarayoniga kiradi.

QAYTA TARBIYALASH-kishidagi salbiy sifatlarni shakillantirish.

METOD - tartibga solingan faoliyatga maqsadga erishish usulidir.

KUZATISH METODI - ma'lum bir pedagogikxodisani biror maqsadni ko`zlab muntazam ravishda. O`rganish, ta'lim-tarbiya jarayonining turli sharoitlarida uning rivojlanishi va o`zgarishini kuzatib borishdir. Kuzatishdan ko`zlangan asosiy maqsad faktlarni to`plash uning muxim tomonlarini ajratib borishdir.

SUXBAT METODI -suxbat aniqlanish kerak bo`lgan masalalarni oydinlashtirib olish maqsadida oldindan tuzilgan reja asosida o`tkaziladi. Suxbat yakka tartibda va jamoa bo`lish mumkin. Suxbat bolalarning xayotning u yoki bu voqea xodisalari to`g`risidagi qiziqishlarini, tasavvurlarini, muloxaza va muxokamalarni aniqlab olishga yordam beradi. Suxbat bolalar bilan xam, kattalar bilan xam o`tkaziladi.

Suxbat metod sifatida foydalanishda uning maqsad va rejasini aniq belgilab olish kerak. Suxbatning borishi to`la yozib olinadi. Buning uchun tatqiq

qilinayotgan kishiga bildirmay, magnit tasmasiga yozib olinishi shart.

JISMONIY TARBIYA- bolalar sog`ligi mustahkamlash, mashg`ulotlarda aqliy va jismoniy faollikni oshirish, nerv sistemasini asrash, charchash va mayib bo`lishning oldini olish, shaxsiy gigiena, madaniy gigienik malakalar, o`z-o`ziga xizmat qilish, kun tartibini aniq bajarish, asosiy harakat turlarini bajarish, ularni ongli o`zlashtirib olib aniq ado etish.

AXLOQIY TARBIYA- bolalarda mustaqillikni tarbiyalash madaniy xulq odatlarini shakllantirish, tengdoshlari va kattalar bilan munosabatda bo`lish, faoliyat madaniyatini shakllantirish, buyumlarga nisbatan extiyotkorlik bilan bo`lishni tarbiyalash, bolalarning yoshiga xos bo`lgan yaxshilik, to`g`rilik, halollik, jasurlik, kamtarlik kabi axloqiy tasavvurlarini shakllantirish.

MEHNAT TARBIYASI- mehnatga ijobiy munosabatni, mehnat axliga xurmatni, uning faoliyatga qiziqishini tarbiyalash; mehnat natijalariga, tevarak-atrofdagi narsalarga extiyotkorlik munosabatlarini, mehnat qilish extiyojini tarbiyalash, bolalarni muntazam ravishda mehnatga jalb qilib borish, uyushqoqlik va intizomlilikni tarbiyalash, o`lkamizdagi ijtimoiy voqealar to`g`risida tasavvurlarni shakllantirish.

AQLIY TARBIYA- bolalarning aqliy qobiliyatlarini, bilim va amaliy faoliyatlarini o`stirish, tevarak-atrofdagi buyumlar, voqealar, o`simliklar va hayvonot dunyosi, tabiatdagi mavsumiy o`zgarishlar to`g`rsidagi tasavvurlarini aniqlash va kengaytirish kuzatuvchanligini shakllantirish va shu asosida voqealar o`rtasidagi sabab- natijalarini aniqlash, nutqini o`stirish, nutq tovush madaniyatini takomillashtirish, faol lug`atini boyitish, aniq ifodali gapirishga o`rgatish.

OVQAT EYISH KO`NIKMALARI -ovqatni tartib bilan olish, yaxshilab chaynash, qoshiqdan, sanchqidan, salfetkadan foydalanish va xokazo.

O`Z TANASINI PARVARISH QILISH KO`NIKMALARI -yuvinish, soch tarash va xokazo

ASOSIY HARAkatLAR -yurish, yugurish, sakrash, tirmashib chiqish, uloqtirish, muvozanatni saqlash mashqlari, umumiy rivojlantiruvchi mashqlar, safga turish va qayta safga turish:

SPORT MASHQLARI -suzish, chang`ida yurish, konki uchish va xokazolar.

**XARAKATLI O`YINLAR**-syujetli, syujetsiz, sport tarkibiy qismlari bo`lgan o`yinlar va boshqalar ham ko`rsatilgan, yozgi va qishki davrda uchastka tashqarisiga qilinadigan uzoq sayrlar ko`zda tutilgan.

"SENSOR SO`ZI LOTINCHA -"sensus"- "tuyg`u" "sezgi", "idrok", sezish qobiliyati ma'nolarini anglatadi. Borliqni bilish, sezish, idrok qilishdan boshlanadi. Inson ko`rish, sezish va xokazolar yordamida tevarak-atrofdagi narsa va xodisalar to`qrisida bilimga ega bo`ladi, faqat shular asosidagina unda xotira, tafakkur, xayol kabi jarayonlar xosil bo`ladi.

SENSOR TARBIYA -pedagogika fanidan bolalarning aqliy, estetik, jismoniy va mexnat tarbiyasining asosi xisoblanadi.

Sensor tarbiya pedagogika fanidan bolalarning aqliy, estetik, jismoniy va mexnat tarbiyasining asosi xisoblanadi.

BOG`CHA MAYDONCHASI- Har bir yosh guruhi uchun ajra-tilgan alohida maydoncha bo`lishi kerak. Maydonchada bolalarni harakatlanish uchun joy (tekis maydoncha)qum, suv, qurilish meteriallari, aynan o`ynaladigan o`yinlar uchun joy, ijodiy o`yinlar va turli o`yinchoklar bilan o`ynaladigan o`yinlar uchun joy ajratiladi. OQILONA TASHKIL ETILGAN OVQATLANISH -bolalarning o`sib borayotgan organizmi uchun ayniqsa, muhim ahamiyatga ega, u barcha to`qimalarning meyorli o`sishi va rivojlanishini ta`minlaydi.

OVQATLANISH MEYORI- har qanday chetga chiqish bolalar organizmi, hayotiy faoliyatiga tezda ta`sir qiladi va bola qanchalik kichik bo`lsa, u eng kichik bu-zilishga ham shunchatik kuchli ta`sir ko`rsatadi.

BOLALARNI ILK YOSHLIGIDAN - boshlab ovqatni mustaqil yeyishga o`rgatish ularga ovqatni ishtaha bilan yeyishga, ovqatga ijobiy munosabat uyg`otishga yordam beradi. 2 yoshdan boshlab qoshiqdan foydalanishga o`rgatish, 4 yoshdan sanchiqdan, 5 yoshdan pichoqdan foydalanish ma-lakalarini tarbiyalab borish zarur.

Ovqatlanish vaqtida bolalarga tarbiya berish, ular-ni koyish yaramaydi. Bu holat bolalarning asabini bu-zadi, ishtahasini bo`g`adi. Bir bolaga berilgan tanbeh boshqa bolalar diqqatini tortmasligi lozim.

UYQU.- Maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy tomondan tarbiyalashdagi muhim vazifa asab sistemasi gi-giyenasidir. Bu vazifani hal etishda uyqu katta ahamiyatga ega. Uyqu miya katta yarim sharlarining meyorli ishlashi uchun zarur bo`lgan kuch-quvvatni tiklaydi.

SAYR - Bolalarning uzoq vaqt ochiq havoda bo`lishi ularning sog`ligi va jismoniy rivojlanishiga har tomonlama ijobiy ta`sir etadi. Bolaning ochiq havoda bo`lishi natijasida qon aylanishi yaxshilanadi. Haroratning o`zgarib turishi

havoning namligi shamol ta'siri termoregulyatsion apparatni mashq qildiradi. Organizmning faolligi yanada ortadi, harakatlar, jismoniy sifatlar takomillashadi.

CHINIQTIRISH.- Bola organizmini chiniqtirish degan-da, chidamlilik, zararli ta'sirlarga qarshilyk ko'rsatish, hayotiy sharoitlarning o'zgarishiga tez mos-lashish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan tad-birlar tizimi tushuniladi.

CHINIQTIRISHNING ASOSIY TAMOYILLARI -sistemali-lik, doimiylik va*shaxsning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishdir. Chiniqtirishning asosiy vositalari tabiat in'omlari: havo, suv va Quyosh vannasidir.

KUN TARTIBI VA UNI O'TKAZISH METODIKASI- Kun tarti-bi jismoniy tarbiyaning muhim shartidir. Kun tartibi xilma-xil faoliyat hamda dam olishning vaqt jihatdan muvofiq taqsimlanishidir.

KUN TARTIBINI TASHKIL ETUVCHI BARCHA QISMLARNI - ovqatlanish, uyqu, o'yin, mashg'ulot, sayr) bir meyorda takrorlash natijasida bolalarda faoliyatning bir tu-ridan ikkinchi turiga utishni yengillashtiruvchi mustahkam ko'nikma hosil bo'ladi.

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM KAFEDRASI

**BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O'RGATISH FANIDAN**

MASHQ VA MASALALAR

Qarshi – 2019 y

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM KAFEDRASI

BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA

O'RGATISH FANIDAN

ILOVALAR

Qarshi – 2019 y

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM KAFEDRASI

BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA

O'RGATISH FANIDAN

ISHCHI O'QUV DASTURI

Qarshi– 2019 y

O‘ZBEKISTON OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIM FAKULTETI

MAKTABGACHA TA‘LIM KAFEDRASI

**BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O‘RGATISH FANIDAN**

NAZORAT SAVOLLARI

Qarshi– 2019 y

NAZORAT SAVOLNOMALARI

**“Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o‘rgatish” fanidan nazorat
uchuh savolnoma.**

1-semestr ushun

75

1. Qo‘g‘irchoq teatrining paydo bo‘lishi, tarixiy ildizlari va tarbiyaviy ahamiyati

2. Bolalar o‘qitishining boshlang‘ich bosqichidagi taqdim etilgan faoliyati

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI
MAKTABGACHA TA'LIM KAFEDRASI

BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O'RGATISH FANIDAN

Dasturning information-uslubiy ta'minoti

Qarshi– 2019 y

Dasturning information-uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikasiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentasion va elektron-didaktik texnologiyalaridan;

- amaliy mashg'ulotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan- aqliy hujum, guruhli fikrlash, klaster va keys stadi kabi usul va texnikalardan keng foydalaniladi.

Didaktik vositalar

Jihozlar va uskunalar, moslamalar: elektron doska - Hitachi, LCD-monitor, elektron ko'rsatgich (ukazka).

video-audio uskunalar: video va audiomagnitofon, mikrofon, kolonkalar.

kompyuter va multimediali vositalar: kompyuter, Dell tipidagi proyektor, DVD-diskovod, Web-kamera, video-ko'z (glazok).

V1. “Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish” fanidan talabalar bilimni baholash mezonlari.

“Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish” fanidan talabalar bilimni nazorat qilish oraliq va yakuniy nazorat turlarini o'tkazish orqali amalga oshiriladi.

Oraliq nazorat ishchi dasturining tegishli bo'limi tugagandan keyin talabaning bilim va amaliy ko'nikmalarini baholash maqsadida o'quv mashg'ulotlarida o'tkaziladi. Oraliq nazorat maktabgacha pedagogika fanining xususiyatiga ko'ra 2 marta o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat turi semestr yakunida maktabgacha pedagogika fani bo'yicha talabaning nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini o'zlashtirish darajasini aniqlash maqsadida o'tkaziladi.

“Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish” fanidan talabalar bilimni baholash mezonlari.

5 (a'lo) baho	talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
4 (yaxshi) baho	talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
3 (qoniqarli) baho	talaba olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
2 (qoniqarsiz) baho	talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

Rahbariyat adabiyotlari:

1. O'zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi , -T.:O'zbekiston. 2012 y.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. , - T.:O'zbekiston. 1997 y.
3. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, - T.:O'zbekiston. 1997 y.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2707-sonli Qarori. 2016 yil 29 dekabr.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi 528-sonli Qarori (19.07.2017y.)
6. 2017 yil 30 sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni. 2017 yil 30 sentabr, PF-5198-son.
- 8."O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019 yil 8 maydagi PQ-4312- son Qaroriga 1-ilova.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2017 yil 30 sentabrdagi PF-5198-sonli Farmoni.
- 10."Umumiy tipdagi davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risida" Nizom. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 391-sonli "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlar to'g'risida"gi Qaroriga 1-ilova.
- 11.O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. O'zbekiston Respublikasi

Maktabgacha ta'lim vazirining 2018 yil 18 iyundagi 1-mh-son buyrug'iga ILOVA.
<https://nrm.uz>.

12. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Tuzuvchilar: Grosheva I.V., Yevstafeva L.G., Mahmudova D.T., va boshqalar. Toshkent

Asosiy adabiyotlar.

- 1.Ф.Қодирова, Ш.Тошпўлатова, М.Аъзамова. "Мақтабгача педагогика"-Т., "Маънавият", 2013
- 2.Хасанбоева О.У.ва бошқ. Мақтабгача таълим педагогикаси. Т. Илм зиё, 2006
- 3.Sh.A.Sodiqova. Maktabgacha pedagogika Tafakkur sarchashmalari. T.2017-y.
- 4.N.M.Kayumova Maktabgacha pedagogika TDPU nashriyoti. 2017-y.
- 5.Козлова и др. Дошкoлная педагогика М. 2002
- 6.Хасанбоева О.У.ва бошқ. Оила педагогикаси. Т. Алоқачи, 2007.
- 7.Researchining effective pedagogy in the eariy ears. Iram Siraj-Blatchford and others.
June 2002.

Qo'shimcha adabiyotlar;

Elektron ta'lim resurslari.

- 1.www.tdpu.uz
- 2.www.pedagog.uz
- 3.www.ziyoneyt.uz
- 4.www.edu.uz

O'ZBEKISTON OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

PEDAGOGIKA FAKULTETI

MAKTABGACHA TA'LIM KAFEDRASI

BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA

O'RGATISH FANIDAN

TEST TOPSHIRIQLARI

Qarshi – 2019 y

Bolalarni sahnalashtirish va ijoliy faoliyatga o'rgatish fanidan test topshiriqlari.

Test topshirig'i	To'g'ri javob	Muqobil javob	Muqobil javob
Ertak asosida tayyorlangan applikatsiyalar applikasiyaning qaysi turiga kiradi?	*mazmunli	geometric shaklli applikatsiya	dekorativ applikatsiya
Ma'lum miqdordagi mashqlar va usullar bajarilgandan so'ng o'tirilgan faoliyat turi qaysi?	*malaka	ko'nikma	Takrorlash
Applikatsiya – bu badiiy asarlarni yaratishning eng sodda va oson usuli bo'lib, bunda tasvirningsaqlanadi.	*aniq asosi	mazmuni	Ranglari
Birinchi qog'oz mashinasi samocherпка qachon va kim tomonidan kashf etilgan?	*XVII asr Nikola Lui Rober	XIX asr Keller	XV asr Pergame
Qog'ozdan savatcha to'qish necha bosqichda amalga oshiriladi?	*4	5	6
To'qish ishlari necha turga bo'linadi?	*4	3	5
Applikatsiya ishlarida eng ko'p qo'llaniladigan va qulay bo'lgan narsalar	*qog'oz	gazlama	Karton

hima?			
Mehnat darslarida ishlatiladigan qaychibo`lishi kerak?	*130-55	150-60	120-60
Qo`l mehnati darslarida foydalaniladigan qog`ozlarni bo`yashda qo`llaniladigan bo`yoq turi qaysi?	*akvarel bo`yoq	lak	Siyoh
Qog`oz va kartonda o`lchov va chamalash ishlarini olib borishdagi eng aniq usul-	*o`lchov asboblari vositasida	trafaret va shablon vositasida	yordamchi chiziqlar yordamida
....o`quvchining ijodiy rivojlanishi,fikr doirasi,kuzatuvchanlikni, diqqatini,tasavvurini irodasini,ranglarni tanlay olishini rivojlantiradi?	*applikatsiya	kompozitsiya	rang-tasvir
MTMda mehnat ta`limi dasturi nechta bo`limdan iborat?	*4 ta	5 ta	6 ta
Paralon qanday yo`l bilan olinadi?	*sun`iy	tabiiy	Sintetik
Penoplastdan qanday usulda foydalanish oson bo`ladi?	*qirqish,yelimlash	arralash	Tikish
Organik shisha qanday yelim bilan yaxshi yopishadi?	*o`zidan tayyorlangan	PVA	Yelim
....shaffof , ammo sinmaydigan sun`iy plastmasdir.	*organik shisha	linolium	penoplast

Penoplastdagi notekis joylarni bilan tekislanadi.	*egov,jilvir	lobzik	Pichoq
Organik shisha.....-mm qalinlikda ishlab chiqiladi?	*2-10	1-3	4-5
Natural kauchuk va tozalangan benzindan olingan yelim qanday ataladi?	*rezina yelim	kleyster	dekstren yelim
Duradgorlik va suyak yelimi nimalardan tayyorlanadi?	*suyak,chandir, qirtish	tuyoq,hayvon terisi	olcha,o`rik daraxt yelimi
Chiqindi materialga nima kiradi?	*bakalashka	karton	gazlama
Simlardan jumboqlar yasash o`rtacha qattqlikdagi....-.....mm simlardan foydalaniladi?	*1,5- 3	4 - 5	1,2 – 2
Linoleum qalinligi ...- ...mm gacha bo`ladi?	*2,5 – 5	1,5 - 2	2 – 3
Pap`ye – mashe nima?	*ivigan,g`ijimla ngan qog`oz	karton	gazlama
Pap`ye-masheda piyola fanera ustiga to`ntarib ustiga...surtib,birin-ketin qog`ozlar yelimlanadi?	*vazelin,o`simli k yog`i	yelim	PVA

Yassi va hajmli buyumlar qismlarini biriktirish uchun nimalardan foydalaniladi?	*klapan,tilchalar ,tishlar	xalqalar,shablonlar	klapan,trafaret
Nina qadagichda qo`llaniladigan asosiy ish usullarini aniqlang.	*bichish,tikish	qirqish,yelimlash	buklash,tahlash
Mehnat darsi uchun moslikni toping:rangli qog`oz,ipdan,gazlamadan ,loydan	*archa bezaklari,to`qish ,yumshoq o`yinchoq,xo`rozcha	xo`rozcha,archa bezaklari,to`qish ,yumshoq o`yinchoq	yumshoq o`yinchoq,to`qish, xo`rozcha,archa bezaklari
Tabiiy gazlamani ajrating.	*chit	kremplin	Kapron
Sintetik gazlamani aniqlang	*kremplin	chit	Baxmal
Kiyim tikishda detallarni bir tomondan ikkinchi tomonga ko`chirishda ishlatiladigan chok turini aniqlang.	*salqi	averlo	Zanjir
Gazlamali applikatsiya tayyorlash jarayoni ketma-ketligini davom ettiring.Gazlama tanlash,andoza tayyorlash,andozani gazlamaga joylab qirqish,.... bezak berish	*yelimlash	tikish	Biriktirish
Xitoyda “Impuri”, Turdiyada “Qaraiz”, Londonda “Shapuor”, Yava orolida	*fonus hayol teatri	soya teatri	stol usti teatri

“Vayanpuro” deb nomlangan qadimgi san`at turi qanday nomlanadi?			
Kashta tikishda qo`llaniladigan ish qurollari va moslamalar	*igna,angishvona,ip,qasqon,qaychi,gazlama,qalam,naqsh namunasi	Ignna,ip,qaychi,qasqon	angishvona,gazlama,qasqon,qaychi
Makramening to`qish turlaridan farqi?	*tugun hosil qilish	chok solish	kryuchok bilan
O`quvchilarga to`qimachilik sanoati haqidagi ma`lumotlar qanday mashg`ulotlarda batafsil o`rgatiladi?	*qog`oz va ipdan to`qish	bichish,tikish	loyihalash va modellash
Me`morchilik inshootlari qaysi qatorda to`g`ri ko`rsatilgan?	*ertak uyachalar,ko`piriklar,binolar,minoralar	divan,stol,stul,ertak uyachalar,ko`piriklar	ko`pirik,divan,samolyot,raketa
Predmetning shakli va loyihasi haqidagi tasavvurni to`liq va aniqligida ifodalanadi?	*texnik rasmlar	og`zaki tushuntirish	Fotosurati
Narsa yoki buyumlarni kattalashgan yoki kichraytirilgan masshtabdagi hajmli tasviri deyiladi?	*model	nusxa	maket
Xarakatlanuvchi qurilmalar modelideyiladi?	*ishlovchi model	o`quv model	suzuvchi model

Mehnat ta'limi bo'yicha qo'yilgan DTS talablari sinf o'quvchilarini o'quv yili davomida egallaydigan darajasidir?	*	maksimal bilim	odatiy ko'nikma
Shirma nima uchun kerak?	*qo'girchoq teatr qo'yish uchun	qo'shiq aytish uchun	soya teatr uchun
Katamaran modeli qaysi model turiga kiradi?	*suzuvchi	uchuvchi	transport
Buyumni faqat ko'rinishi va qismlarining munosabatlarini ifodalovchi tasviriga deyiladi ?	*maket	model	Qurilma
Buyumni harakatga keltiruvchi qismlari ifodalangan tasvirini..... deyiladi?	*model	qurilma	ko'rgazma
Mehnat darslarida loyixalash ishlari o'quvchilarda qanday sifatlarini rivojlantiradi?	*mustaqillik,tas habbus,ijodkorli kni	Ijodiy tafakkur,topqirl ik,chaqqonlikni	O'z ustida ishlash,amaliy ko'nikmalarini
Qo'l mehnatiga o'rgatishda qo'llaniladigan og'zaki so'z va ko'rsatish orqali amalda bajariladigan jarayonni yozma shakli qanday ataladi?	*texnologik xarita	darslik	Konspekt
Tabiiy materiallarga	*barglar,urug'lar	penoplast	Kapron

nimalar kiradi?	, tosh,chig`anoq		
Gerbariy nima?	*quritilgan barglar	urug`lar	Gazlama
Soya teatri personajlarini nimadan tayyorlaydi?	*karton	rangli qog`oz	Gazlama
Yumshoq o`yinchoq: andoza tayyorlash,bichish.....,,bezash.	*detallarni tikish,ichini paxta bilan to`ldirish	yelimlash,ichin i to`ldirish	sintefon solib,tikish
Yumshoq o`yinchoq tayyorlash uchun nimalar kerak?	*andoza,gazlam a, paxta,igna,ip,qa ychi, tugma	Andoza,qaychi, yelim,qog`oz,g azlama	Gazlama,yelim,pax ta,andoza,qalam

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM FAKULTETI
MAKTABGACHA TA'LIM
KAFEDRASI
BOLALARNI SAXNALASHTIRISH VA IJODIY FAOLIYATGA
O'RGATISH FANIDAN
BAHOLASH MEZONLARINI QO'LLASH BO'YICHA USLUBIY
KO'RSATMALAR

Qarshi – 2018 y

" Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish fanidan talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash mezonlari.

Matematik tasavurlarni shakllantirish nazariyasi va metodikasi fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni xamda xar bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari xaqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Fan bo'yicha talabalarining bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

"Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish" fanidan talabalar bilimini baholash mezonlari.

"Bolalarni saxnalashtirish va ijodiy faoliyatga o'rgatish" fanidan talabalar bilimini nazorat qilish oraliq va yakuniy nazorat turlarini o'tkazish orqali amalga oshiriladi. Oraliq nazorat ishchi dasturining tegishli bo'limi tugagandan keyin talabaning bilim va amaliy ko'nikmalarini baholash maqsadida o'quv mashg'ulotlarida o'tkaziladi. Oraliq nazorat maktabgacha pedagogika fanining xususiyatiga ko'ra 2 marta o'tkaziladi. Yakuniy nazorat turi semestr yakunida maktabgacha pedagogika fani bo'yicha talabaning nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini o'zlashtirish darajasini aynqlash maqsadida o'tkaziladi. Maktabgacha ta'limda ijodiy faoliyat asoslari fanidan talabalar bilimini baholash mezonlari.

5 (a'lo) baho	talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikr lay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
4 (yaxshi) baho	talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
3 (qoniqarli) baho	talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda.
2 (qoniqarsiz)	talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha

baho	tasavvurga ega emas deb topilganda.
------	-------------------------------------